

Eesti rahvusvahelises julgeolekukeskkonnas

2017

TEABEAMET
Estonian Information Board

Eessõna	4
Venemaa välispoliitika	7
Venemaa sisepoliitika	11
Ümberkorraldused võimuladvikus	11
Riigiduuma valimised	12
Majandusarenguministri vahistamine	14
Venemaa mõjutustegevus EL-i suunal	16
Koostöö äärmuslaste ja populistidega	18
Mõjutustegevus Balti riikide suunal	19
Nord Stream 2 ja mõjutustegevus	21
Välisriikide diplomaatide ahistamine Venemaal	22
Venemaa majandus	27
Sanktsioonide mõju Venemaale	30
Olukord Venemaa regioonides	32
Regioonide eelarved	32
Elatustaseme regionaalsed erinevused	34
Protestide levik	35
Küberohud	36
Venemaalt lähtuvad ohud	36
Internetivabaduse piiramine	37
Luna- ja pahavara leviku kasv	38
Kuidas saada aru, et oled ohus	38
Vene relvajõud Lääne strateegilisel suunal	40
Vene sõjatööstuskompleks	44
Tähtsus geopoliitilises kontekstis	46
Vene relvajõud Ukrainas	48
Poliitiline olukord okupeeritud Ida-Ukrainas	49
Sotsiaal-majanduslik olukord Ida-Ukrainas ja Krimmis	51
Venemaa sekkumine Süürias	53
Venemaa välispoliitilised huvid Süürias	55
Terrorirühmituse Islamiriik „kalifaadi“ allakäik	56
Nn Islamiriigist tulenev oht Euroopale	57
Nn Islamiriigi Liibüa ja Siinai harud	58
Julgeolek Ida-Aasias	60
Lõuna-Hiina meri	61
Ida-Hiina meri	63
Põhja-Korea	63

Hea lugeja!

Oled avanud Teabeameti teise avalikkusele mõeldud ülevaate Eestit ümbritsevast julgeolekukeskkonnast. Tahame teha sellest iga-aastase väljaande, nagu ka esimese väljaande esitlusel lubatud. Avalikke julgeolekukeskkonna ülevaateid avaldavad üldiselt varju hoidvad luureasutused selleks, et luua selgust informatsioonilises virvarris, edendada teadlikkust ühiskonnas ja kummutada vale-sid-pooltõdesid paljuräägitud tõejärgsel ajastul. Kui meie ise ei räägi, siis räägib keegi teine.

Välisluurega tegeleva Teabeameti peamine ülesanne on koguda, analüüsida ja edastada infot Eestit puudutavate väliste julgeolekuohtude kohta. Peale selle tagame turvalist sidet riigi salastatud võrkudes ja teostame välisvastuluuret Eesti diplomaatide ja sõjaväelaste kaitseks. Eesti välisluurel ei ole praegu ega ka tulevikus globaalset haaret ega piiramatuid ressursse – seda asendavad meie pikaajaline fookus, järjepidevus ja liitlassuhted.

Nagu aasta eest, tuleb seekordki raportis peaasjalikult juttu Venemaast. See on ainuke riik, kes potentsiaalselt võiks ohustada Eesti Vabariigi iseseisvust ja territoriaalset puutumatumust, seega on selline rõhuasetus enesestmõistetav. Mõistagi oli idanaabri areng 2016. aastal osaliselt ennustatav, osaliselt mitte. Prognoositav oli majandussurutise süvenemine, agressiivne välispoliitiline muster, suundumus järjest suletuma autokraatia poole ja Riigiduumi valimiste tulemused. Samas oli mõneti üllatav, kui tõsine on Kremli mure režiimi püsijäämise pärast, mille ilminguks olid näiteks ulatuslikud muudatused juhtkonnas. Loodetavasti mõjus rahvusvahelisele üldsusele kainestavalt Venemaa sekkumine USA valimistesse ja riigipöördekatse mahitamine Montenegros. Vanad harjumused on visad kaduma, nagu öeldakse.

Kahtlemata pakub ka 2017. aasta nii rutiini kui üllatusi – viimaseid ehk rohkemgi, kuna rahvusvahelistes suhetes on konstantide arvelt suurenenud muutujate hulk. Strateegilises plaanis on meie julgeoleku seisukohalt olulisim Moskva suhete dünaamika Ameerika Ühendriikide uue valitsusega ning Kremli hakkamasaamine aina pingelisema riigisisese kliimaga. Meie ülesanne on jälgida Venemaa

sõjategevuse jätkumist Ukrainas ja Süürias, ning olla valmis võimalikeks uuteks avanguteks. Olukorras, kus Kreml jätkab piiride kompamist lubatu ja lubamatu piiril, on väga kriitiline vastastikusel usaldusel ja jagatud võimetal põhineva üleatlantilise julgeolekusüsteemi elujõulisus, mistõttu tuleb jälgida Venemaa tegevust Euroopa ühtsuse murendamiseks eri riikides toimuvate valimiste kontekstis, ning sanktsiooniderežiimi püsivust. Igapäevane mõõduvõtt käib peale füüsilise keskkonna ka küberruumis.

Eraldi peatükk käesolevas raportis käsitleb Venemaa mõjutustegevust Lääne vastu. See tegevus on sarnaselt Nõukogude Liidu praktika eriteenistuste poolt koordineeritud ja mahult mastaapne, kuid alles viimastel kuudel ja aastatel saanud rahvusvaheliselt piisavat tähelepanu. Kindlasti kuuleme sellest lähiajal veelgi enam.

2017. aasta toob meie piirkonda märkimisväärse ja kauaoodatud liitlaste kohaloleku, millega kindlasti kaasneb Venemaa äge pahameelevalang, kuigi tegelikult mõistetakse ka teisel pool idapiiri, et neli pataljoni siin piirkonnas ei ohusta Venemaa Lääne sõjaväeringkonna armeesid ja diviise. Kainest arutluskäigust hoolimata ei ole samas kahtlustki, et hilissuvel Läänemere vahetus läheduses aset leidvat suurõppust „Zapad – 2017“ esitletakse rahumeelse Moskva sunnitud vastusena NATO provokatsioonidele. Demokraatlike riikide luureasutuste ülesanne on valvel olla ning sõnavahust eristada tegelik tahe ja võimekus. Kuigi NATO kohalolek tugevdab piirkonna julgeolekut märkimisväärselt, on endiselt ohuteguriks Kremli valjevõime ja riskivalmiduse määr NATO ja Euroopa Liidu (EL) suunal.

Kuigi Eestis on terrorioht madal, ei ole see niimoodi suures osas Euroopast. Brüssel, Nice ja Berliin ei ole paraku kurva jada lõpp. Terrorismi levikut Euroopasse on võimendanud ka meie idanaabri süvendatud humanitaarkatastroof Süürias. Kahetsusväärset tuleb korrata vana tõdemust, et julgeolekuasutused peavad õnnestuma iga kord, terroristil piisab aga ühest korrast.

Kordan üle ka spikri, kuidas raportit lugeda. Esiteks, avalik ohuhinnang sisaldab Teabeameti kogutud ja analüüsitud infot ja siinsed hinnangud ei pruugi kõikides detailides kattuda meie partnerteenistuste omadega. Sellest ei tulene tingimata Eesti ja tema lähimate partnerite hinnangute lahknevus suures plaanis. Teiseks, käesolev tekst ei lahka Eesti julgeoleku kõiki olulisi tahke – paratamatult on siin esitatud kõigest valik paljudest teemadest. Kolmandaks, julgeolekukeskkond Eesti ümber on viimaste aastatega muutunud järjest dünaamilisemaks ja keerukamaks, mistõttu võib avalike allikate

alusel konstrueerida Teabeameti omadest erinevaid sündmustejadasid ja prognoose. Dokumendi kirjutamine võttis aega, mistõttu võib selle ilmumise hetkeks olla maailmas toimunud uusi pöördelisi sündmusi. Samuti ei maksa siintoodu alusel meid ümbritsevat maailma üle kanda näiteks aastasse 2030, kuna dokument keskendub olulistele sündmustele aastatel 2016–2017. Ja lõpuks rõhutan, et Teabeamet ei tee poliitikat ega otsusta, mida riik ühe või teise hinnangu põhjal oma välis-, kaitse- või muus poliitikas tegema peab.

Teabeamet on Eesti riigikaitse eesliin, sest eeskätt luureinfo tagab meile vajaliku eelhoiatuse meid ohustavate sündmuste kohta. Samas ei tähenda luure 21. sajandil ainult klassikalist info kogumist ja analüüsimist, vaid aina enam ka selle info ennetavat kasutamist. Seda oleme silmas pidanud ka oma raportit avaldades. Head lugemist!

Mikk Marran,
Teabeameti peadirektor

31.12.2016

Venemaa välispoliitika

7

Venemaa praegune juhtkond mõõdab oma välispoliitika edukust sellega, kuivõrd on õnnestunud maailmaareenil taastada viimase veerandsaja aastaga kaotatud superriiigi positsiooni. Olukorras, kus Venemaa majandus ja kogu ühiskond kannatab stagnatsiooni käes, on staatuse kinnistamine globaalse jõukeskmena senisest ihaldusväärsem eesmärk. Arvestades vähikäiku, mida teeb rahva elujärg, näeb Venemaa juhtkond võimalust oma võimu legitimeerida, saavutades tunnustust välis- ja julgeolekupoliitikas. 2016. aastal tegi Venemaa suuri jõupingutusi, et kahjustada lääneriikide ühtsust julgeoleku- ja majandusprobleemide lahendamisel. Eriti kujukad olid katsed äärmuslikke meeleolusid õhutades õõnestada Lääne avalikkuse usaldust demokraatlikult valitud võimude suhtes. Euroopa riike hirmutati USA geopoliitiliste taotluste lõa otsa jäämisega.

Ideid ja motivatsiooni oma sammudeks ammutab Kreml üha rohkem minevikust. Venemaa juhtide suust on korduvalt kõlanud kahetsus Nõukogude Liidu lagunemise pärast. Sellele on nüüdseks lisandunud süüdistused, et rahvusvahelise olukorra enamikus hädades on süüdi Lääne liidrite ekslikud ja vaenulikud sammud.

2016. aastal tegi Venemaa suuri jõupingutusi, et kahjustada lääneriikide ühtsust julgeoleku- ja majandusprobleemide lahendamisel.

Venemaa president Vladimir Putin kätlemas Süüria presidendi Bashar al-Assadiga Kremli, taustal paremal välisminister Sergei Lavrov. Venemaa relvajõudude kasutamine al-Assadi režiimi poolel on Süüria kodusõjas toonud kaasa massilised ohvrid tsiviilelanikkonna hulgas.

Reuters/Scanpix

Niiviisi vastutust Lääne liidritele veeretades püüab Kreml tõestada, et Venemaa oma tegevusega ainult reageerib Läänele ja ei ole mitte mingil juhul agressiivne. Tegelikkus aga on vastupidine.

Venemaa välispoliitilisel hoiakul on mitu julgeolekut destabiliseerivat tahku. Esiteks on demokraatlikel riikidel keeruline arendada kestlikku suhet režiimiga, mida kannustab revanšiihalus. Teiseks ei ole kuigi lihtne isegi soovi korral arvestada Venemaa kui partneriga, teadmata millistel minevikust tuletatud alustel defineerib Kreml oma huvid rahvusvahelistes suhetes. Ja kolmandaks ei ole julgeoleku edendamine mõeldav vastastikust usaldust taastamata. Selle usalduse aga on Venemaa juhtkond hävitanud oma sõjalise agressiooniga Georgia ja Ukraina vastu ning sekkumisega Süürias.

Venemaa režiimi ennustamatu ja agressiivne käitumine on pannud teised Euroopa riigid muretsema julgeoleku pärast. Kaitsekoostöö tõhustamist NATO-s ja väljaspool NATO-t näeb Venemaa režiim aga oma julgeoleku ohustamisena. Kreml on ehmunud iseenda tegevuse kajast, tajumata oma rolli eskalatsiooni käivitajana. Häirivalt sageli esineb juhtumeid, kus Venemaa juhtkond võtab tõestisündinu pähe oma propagandamasina vallapäastetud valesid. Iseenda infooperatsioonidest eksitatuna ja läänemaailma hoiakuid paranoiliselt tõlgendades on Kremliis jõutud järeldusele, et Lääne mõtlemist suunavad russofoobsed meeleolud. Seda tõdemust istutatakse eelkõige Venemaa enda elanike arusaamadesse. Eesmärk on näidata, et Venemaa käekäiku häirivad eelkõige välised vaenulikud jõud. Tulemuseks on rahvuslik-patriootlik eufooria, mis justnagu kiidab omakorda heaks Venemaa järsu ja heitliku rahvusvahelise käitumise.

Kreml'i reaktiivne käitumine teatud „punaste joonte“ ületamisele teeb Venemaa välispoliitika küll mingil määral aimatavaks, kuid risk seisneb Venemaa juhtkonna tegeliku hoiaku ennustamatuses. See tuleneb isikukesksest juhtimisest ja mitteformaalsetest võrgustikest, mida Vene eliit kasutab poliitika mõjutamiseks ja mida ajuti suunavad eliidi enda ärihuvid. Poliitika kujundamise protsess ei toimu ametlikes institutsioonides vaid kuluaarides ja järgib läänevastast mõtteviisi. Vandenõuteooriad, kus eriti USA-d peetakse kurjaks geniuseks, on tavaline nähtus isegi kõrgete ametnike hulgas. Bütsantslikud suhted Venemaa administratsioonis ja vajadus tagada juhi populaarsus rahva hulgas määratlevadki Venemaa rahvusvahelise hoiaku. Ka uus, 2016. aasta lõpul avaldatud Venemaa välispoliitika kontseptsioon ei paranda Vene välispoliitika mõistetavust. Kontseptsioon kajastab juba aset leidnud muutusi Venemaa välispoliitilises kursis ning tegevuses. Selles kirjeldatud

argumentidega õigustatakse samme, mida välis- ja julgeolekupoliitikas on juba ette võetud.

Oma välispoliitilises strateegias seab Kreml suhete parandamisele Läänega eelduseks enda tingimuste täitmise. Eesmärk on näidata, et kui Venemaa tingimustega ei arvestata, siis ollakse valmis riskima ka olukorra edasise halvenemisega. Lääne suhted Venemaaga saaksid paraneda vaid juhul, kui avalikult loobutaks ohjeldamise poliitikast ning tunnustataks Venemaa asendamatut rolli maailmapoliitikas. Kreml püüab osutada, et alternatiiv on Venemaa „suveräänne“ tegutsemine, milleks ta arvab endal piisavalt ressursse ja õigustust olevat. Venemaa globaalne poliitiline roll väljendub peamiselt agressiivses vastandumises.

Venemaa välispoliitika suuremate eesmärkide hulgas on ka mõju säilitamine või taastamine naaberriikides. Nende naaberriikide katsed saada EL-i või NATO liikmeks on Venemaa juhtkonna meelest „punase joone“ ületamine ja sellest tuleneb Venemaa vastus. President Putini veendumuse kohaselt on Lääs Ukraina kriisi talle peale sundinud. Tema vaatenurgast ei ole tal muud valikut, kui kõigi vahenditega võidelda Ukraina Lääne-orientatsiooni vastu. Kuigi Kreml on saavutanud oma taktikalised eesmärgid – Krimm on okupeeritud ja Ida-Ukrainat destabiliseeritakse jätkuvalt selleks, et hoida Kiievit haavatavana –, ei ole ta suutnud saavutada strateegilist eesmärki integreerida Ukraina oma mõjusfääri.

Ent Venemaa ei piirdu ainult lähinaabritega, vaid kasutab ka näiteks Lääne-Balkanil äärmuslikke vahendeid oma välis- ja julgeolekupoliitiliste eesmärkide saavutamiseks. Avalikuks on saanud Venemaa seosed Montenegros planeeritud riigipöördekatsega 2016. aasta parlamendivalimiste ajal. Riigipöördekatse eest vahi alla võetud Serbia kodanikud on tunnistanud oma sidemeid Vene eriteenistustega. Faktidega on tõestatud, et tegevust Montenegros toetati Venemaalt, kuid riigipöördekatse elluviimise eest vastutasid suures osas inimesed ja organisatsioonid Serbias ja Montenegros.

2017. aastal on Venemaa hõivatud enda staatuse kinnistamisega ühe jõukeskmene, mis võitleb domineeriva positsiooni pärast kujuteldava uue maailmakorra kujundamisel. Kuna Kreml peab oma välispoliitika kontseptsiooni järgi euroatlantilise integratsiooni suundumust „NATO ja EL-i geopoliitilise ekspansiooni ilminguks, mis on viimase veerandsajandi jooksul kuhjunud probleemide põhjus“, siis ei ole oodata pingete põhimõttelist leevenemist Venemaa ja Lääne vahel. Kahtlemata püüab Kreml nii USA kui ka Lääne-Euroopa riikide valimiste järel ametisse astuvaid valitsusi veenda

Kreml seab Läänega suhete parandamisele eelduseks enda tingimuste täitmise.

Venemaa Föderatsiooni globaalne poliitiline roll väljendub peamiselt agressiivses vastandumises.

Venemaaga suhete parandamise vajalikkuses, muutmata samas omaenda tegelikke eesmärke. Lootuses, et Krimmi ebaseadusliku annekteerimise ja Ida-Ukraina sõjakolde aktuaalsus hakkab lääne-riikide poliitilises päevakorras vaibuma, otsitakse pidevalt õigustust Venemaa-vastaste sanktsioonide lõpetamisele. Kuid Venemaa agressiivsete sekkumiste ajendid ja traagilised tagajärjed ei jäta kuigivõrd ruumi pingete hajumiseks eri maailmavaadete vahel.

Keeruline majanduslik olukord ja poliitiline stagnatsioon on tekitanud Venemaal pingeid ka sisepoliitilises plaanis. Viimase aasta jooksul on selgelt esile tulnud majandusraskustest tulenev elanikkonna rahulolematuse ja märgata on eliidisisest võimuvõitlust. Vladimir Putini ette võetud sammud halveneva olukorraga tegelemisel viitavad hirmule, et teda ümbritsev eliit võib elanikkonna rahustamise ja Läänega suhete parandamise nimel presidendi ohvriks tuua.

Venemaa võimuladvik on läbinisti korrumppeerunud ja näeb president Putinis senise süsteemi jätkumise garanti. Selline süsteem, korrumppeerunud bürokraatia ning sõltumatu kohtu- ja korrakaitse-süsteemi puudumine ei võimalda aga majandustegevust elavdada ja riigis olukorda parandada. Sisepoliitiliselt on juba praegu olulisel kohal valmistumine 2018. aastaks planeeritud presidendivalimisteks, suuri struktuurseid reforme enne seda ette ei võeta. Hirmu tõttu rahutuste puhkemise pärast regioonides on sisepoliitiline rõhuasetus regioonide olukorra haldamisel.

Keerulise majandusliku olukorra ja seetõttu närviliseks muutunud eliidi taustal on Vladimir Putin püüdnud oma võimu veel tugevamalt tsentraliseerida ning kaitsta ennast konkurentide tekkimise eest. Näiteks 2016. aasta aprillis loodud, otse presidendile alluv Rahvuskaart on tõhus vahend nii tänavarahutuste kui ka poliitilise siseriingi ambitsioonide mahasurumiseks. Suured ümberkorraldused nii jõustruktuurides kui ka poliitilise eliidi tasandil näitavad aga seda, et Putin peab vajalikuks tuletada meelde, „kelle armust nad elavad“.

Ümberkorraldused võimuladvikus

2016. aastal toimus Venemaal kõrgel tasemel personalimuudatusi ja võimupositsioonide ümberjagamist. Olulisimad neist leidsid aset riigivõimu epitsentris, Presidendi Administratsioonis (PA), kus vahetati välja ülem ja osa asejuhte. Peale selle tehti ümberkorraldusi kohalike tasandite võimuorganites – välja vahetati föderaalringkondade esindajaid ja regioonide juhte. Ametikohtade ümberjaotamises võib näha ettevalmistust eelseisvateks presidendivalimisteks

Viimase aasta jooksul on selgelt esile tulnud elanikkonna rahulolematuse majandusraskustega ja märgata on eliidisisest võimuvõitlust.

Kõrgel tasemel personalimuudatuses ja võimupositsioonide ümberjaotamises võib näha ettevalmistust eelseisvateks presidendivalimisteks ja laiemalt president Putini soovi hoida võimuaparaati pidevas muutumises, et vältida jõukeskuste liigset tugevnemist.

ja laiemalt president Putini soovi hoida võimuparaati pidevas muutumises, et vältida jõukeskuste liigset tugevnemist.

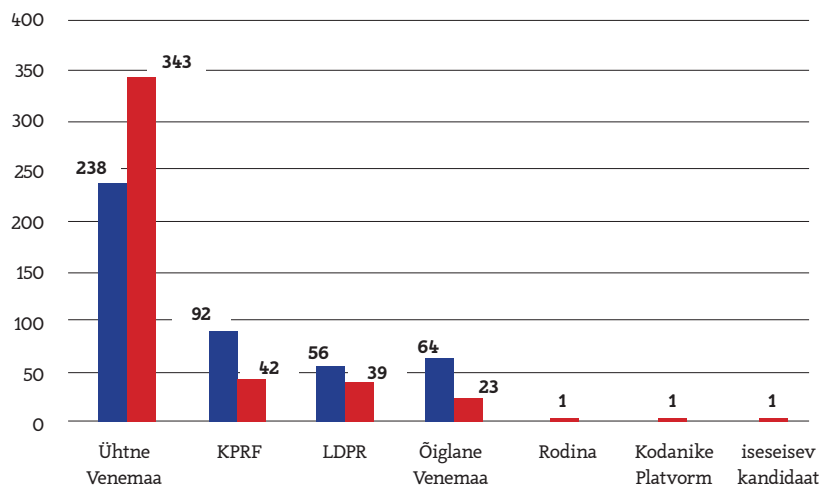
2016. aasta 12. augustil teatati Kremlist ootamatult, et Vladimir Putini kauaaegne liitlane, Presidendi Administratsiooni juht Sergei

RIIGIDUUMA VALIMISED

Venemaal toimusid 2016. aasta 18. septembril Riigiduumi valimised. 450-kohaline Riigiduumi valitakse iga viie aasta tagant. Venemaalased näevad Riigiduumi ja selle valimisi ebaolulisena ning väga vähene huvi üsna passiivse valimiskampaania vastu suvekuudel mõjutas ka valimisaktiivsust.

Vene võimudel õnnestus vältida 2011. aastal toimunud valimisjärgsete protestide kordumist, luues juba varem võimalikult soodsad tingimused Ühtse Venemaa võimul püsimiseks. Samuti oli „edukas“ Ella Pamfilova juhitud Kesksvalimiskomisjoni töö rikkumiste registreerimisel ja problemaatiliste valimisjaoskondade tulemuste tühistamisel, et näidata, kui tõsiselt seekord ausate ja demokraatlike valimiste eest seisti. Siiski on Teabeametil alust arvata, et valimistulemusi võltsiti nii valimispäeva jooksul kui ka häälte lugemisel.

Suurt sisulist muudatust 2016. aasta valimised Venemaal kaasa ei toonud. Ühtse Venemaa domineerimine on senisest veel täielikum ja president Putin ei vaja enam teiste parteide toetust konstitutsiooniliste muudatuste elluviimiseks. Graafikus on Riigiduumi kohtade jaotus 2011. ja 2016. aasta valimistulemuste alusel (KPRF – Venemaa Föderatsiooni Kommunistlik Partei, LDPR – Venemaa Liberaaldemokraatlik Partei).

Ivanov on ametist vabastatud ning tema koha saab endale tema senine asetäitja Anton Vaino. Sergei Ivanovi määras Putin Presidendi esindajaks looduskaitse, ökoloogia ja transpordi küsimustes. Uus ametikoht on küll madalama tähtsuse ja mõjuga, kuid see, et Ivanov jäi endiselt Julgeolekunõukogu alaliseks liikmeks, näitab, et tema sõnal on Kremli siiski kaalu.

13

Anton Vainolt tõenäoliselt ei oodata sekkumist poliitika kujundamisse. Pigem nähakse temas käsutäitjat ja PA asjaajamise laitmatut korrashoidjat. Sisuline ümberkorraldus, millega vanem ja mõjuvõimsam poliitikakujundaja vahetatakse noore ontliku ametniku vastu, viitab Putini võimu suuremale tsentraliseerimisele. Vaino edutamine tekitas arutelusid teistegi võimalike muudatuste kohta PA-s. Juba enne Riigiduumi valimisi levisid kuuldused, et Riigiduumi 7. koosseisu esimeheks saab PA esimene asejuht ja Putini sisepoliitika „hall kardinal“ Vjatšeslav Volodin, kes alates Anton Vaino ametissenimetamisest oli ametlikult puhkusel olnud. 23. septembril 2016 tegigi president Putin ootuspäraselt Riigiduumi saadikutele ettepaneku toetada Volodini kandidatuuri duuma esimehe ametikohale. Päev varem oli president määranud senise duumaspiikri Sergei Narõškini välisluureteenistuse (SVR) juhiks. Muudatused võimuladvikus hakkasid kehtima alates 5. oktoobrist, mil toimus ka Riigiduumi uue koosseisu esimene istung. SVR-i senise juhi Mihhail Fradkoviga ei olnud Kreml väidetavalt enam rahul. Fradkovi ametiajast on avalikkuses jäänud kajama mitu Vene spioonidega seotud skandaali, kuulsaim neist on kümne sügavat katet kasutanud Vene spiooni (nn illegaali) vahistamine USA-s 2010. aastal. Fradkovi lahkumine SVR-ist vormistati ametlikult pensionilejäämisena, kuid hiljem otsustas Putin määrata ta

Anton Vaino on olnud tubli tehnokraat ja suutnud end näidata Putinile lojaalse ja töökana. Vaino on olnud Putini administratsioonis eri ametikohtadel alates 2002. aastast – nii Vladimir Putini presidendiks kui peaministriks olemise ajal.

TASS/Scanpix

Vladimir Putin, Vene välisluure senine juht Mihhail Fradkov ja uus juht Sergei Narõškin Vene välisluure peakorteris.

TASS/Scanpix

Venemaa Strateegiliste Uuringute Instituudi juhiks ning relva-
tootja Almaz-Antei nõukogu esimeheks.

Vjatšeslav Volodin sai pealtnäha ametikõrgendust, sest Riigiduuma spiiker on Venemaa ametlikus võimustruktuuris neljandal positsioonil presidendi, peaministri ja Föderatsiooninõukogu esimehe järel. Sisuliselt aga Volodini võim vähenes, kuna PA-s kureeris ta kogu Venemaa sisepoliitikat, valimiste korraldamist ja poliitilisi organisatsioone. Volodini koha Venemaa sisepoliitika kuraatorina sai endale 1998. aastal lühikest aega (Venemaa

MAJANDUSARENGUMINISTRI VAHISTAMINE

Peale suurte muutuste PA-s oli 2016. aastal üks märkimisväärsemaid sündmusi majandusarenguministri Aleksei Uljukajevi vahistamine ja ametist vabastamine novembris. Teda süüdistatakse kahe miljoni dollari suuruse altkäemaksu väljapressimises riiklikult naftafirmalt Rosneft. Juurdluskomitee väitel nõudis Uljukajev altkäemaksu selle eest, et ta kiidaks heaks naftafirma Bašnefti ühinemise Rosneftiga, millele ta enne avalikult vastu oli seisnud. Tõenäoliselt on majandusarenguministri vahistamise põhjuseks tema vastasseis Rosnefti juhi Igor Setšiniga. Näib kahtlane, kas pikka aega Venemaa tippametnike hulka kuulunud Uljukajev riskiks altkäemaksu nõuda Vladimir Putiniga seotud Setšinilt. Uljukajevi vahistamine mõjub sünges ähvardusena äriühingutadele ja bürokraatiale ning viitab süvenevale ebakindlusele ja sisemisele võitlusele Kremli. Fotol on (vasakult) rahandusminister Anton Siluanov, toonane majandusarenguminister Aleksei Uljukajev ja Rosnefti juht Igor Setšin. RIA Novosti/Scanpix

noorim) peaminister olnud ja 2005. aastast riiklikku tuumaenergiakorporatsiooni Rosatom juhtinud Sergei Kirijenko. Enne Rosatomi töötas Kirijenko Presidendi esindajana Volga föderaalringkonnas. Kirijenko ei ole n-ö lihtne tehnokraat – arvestades keerulist majanduslikku seisukorda ja sellega seonduvaid probleeme regioonides, võib eeldada, et tema ülesandeks saab just regioonide olukorraga tegelemine. Laiemas plaanis on tema kohustuseks presidendivalimiste ettevalmistamine. Kirijenko alluvuses oleva PA sisepoliitika valitsuse uueks juhiks määrati oktoobri lõpus Andrei Jarin, kellel on laialdane töökogemus oblastitest, vabariikidest ja föderaalringkondadest ning kelle määramine näitab samuti Kremli muret regioonide olukorra pärast.

2016. aasta suvel vahetati välja veel mitu kõrget ametnikku ning kaotati Krimmi föderaalringkond. Kremli teatel oli tegemist tavapärase rotatsiooniga. Viimane suurem föderaalringkondade ja kuberneride rotatsioon toimus 2014. aasta mais, kui ametikohta vahetas korraga 12 inimest. Nii inimeste ümbertõstmisega kui ka korruptsioonisüüdistustega seotud läbiotsimiste korraldamisega näitas Vladimir Putin oma võimu ja kontrolli regioonide üle. Krimmi ja Sevastopoli paigutamise Venemaa Lõunaringkonda püütakse need alad tihedamalt Venemaa külge liita ja kaotada piirkonna eristaatus. Ühtlasi näitab see, et kohalike elanike meelitamine nende „erilisusega“ ei ole teatava aja möödudes enam vajalik.

Kuigi 2016. aastal toimus paljude ametikohtade ümberkorraldusi ning levinud on kuuldused ka PA struktuuri peatsetest muudatustest uue juhi käe all, ei ole 2017. aastal oodata suuri sisulisi muudatusi riigijuhtimises. Põhirõhk on Vladimir Putinile edukate presidendivalimiste ettevalmistamisel ja sellega seoses keerulisest majandusolukorrast tingitud pideval „tulekahju kustutamisel“.

2016. aastal Presidendi Administratsiooni asejuhiks saanud Sergei Kirijenko määramine 1998. aastal peaministri ametisse oli ootamatu ja kuna ta oli sel hetkel vaid 35-aastane, siis sai ta endale hüüdnime "Kinder surprise".

Sputnik/Scanpix

Venemaa mõjutustegevus

EL-i suunal

16

Venemaa mõjutustegevusel EL-i ja selle liikmesriikide suunal on eesmärk tekitada pingeid ja külvata segadust nii liikmesriikide vahel kui ka riikides endis. Seeläbi loodab Kreml mõjutada otsustusprotsessi ning suunata narratiivi Kremli huvides.

Venemaa jaoks on mõjutustegevus nii sise- kui välispoliitiliselt suhteliselt odav, tõhus ja sissetöötatud vahend, mida saab kasutada lähtudes nii pikaajalistest kui ka hetkehuvidest. Venemaa näeb Süüria sündmuste ja EL-i probleemide – näiteks Brexiti, rändekriisi ja võlakriisi kontekstis läänekeskse maailmapoliitika nõrgenemist ja tahab ümber kujundada rahvusvahelise poliitika jõujooned. Venemaa on oma huvide eest võitlemisel pannud keskse rolli mõjutustegevusele, mis hõlmab peale avaliku propaganda ka laia arsenalit varjatud meetmeid. Sealjuures tuleb rõhutada, et mõjutustegevus ei ole üksnes Vene eriteenistuste pärusmaa, vaid sellesse on kaasatud kogu riigiparaat.

Venemaa mõjutustegevus hõlmab nii avalikku propagandat kui ka laia arsenalit varjatud meetmeid. Tuleb rõhutada, et mõjutustegevus ei ole üksnes Vene eriteenistuste pärusmaa, vaid sellesse on kaasatud kogu riigiparaat.

Vene relvajõudude doktriinis on informatsioonilisel vastasseisul¹ keskne ja suurenev osa eesmärkide saavutamisel nii sõjalise konflikti eel kui ka selle ajal. Teisisõnu näeb Venemaa mõjutustegevuses sõjapidamise vahendit, mille abil juba rahu ajal valmistada ette potentsiaalset konflikti, ja mida rakendatakse konflikti eskaleerudes.² Krimmi annekteerimine 2014. aasta märtsis läks Venemaal korda paljuski tänu edukale infosõjale, mis võimaldas vältida otsest sõjalist vastasseisu. Venemaa kasutab ka tulevikus oma sõjaliste eesmärkide toetuseks ulatuslikku infoga manipuleerimist, et saavutada strateegiline eelis – sundida vastast kahtlema, fakte kontrollima ja seetõttu reageerimisega viivitama.

1 Vene keeles *informatsionnoje protivoborstvo* ehk informatsiooniliste ja füüsiliste mõjutusvahendite kasutamine vaenlase vastu informatsioonilise ülekaalu saavutamiseks.

2 Venemaa Relvajõudude Kindralstaabi praeguse ülima Valeri Gerassimovi visioonis kaasaegsest sõjalisest konfliktist (nn hübriidsõjast) on informatsiooniline vastasseis ainus sõjapidamise meetod, mida kasutatakse konflikti kõigis kuues faasis.

„Meil on õigus kahelda politsei objektiivsuses“. Plakat kohalike venelaste meeleavaldusel Berliinis Angela Merkeli kantselei hoone ees 23.01.2016.

Reuters/Scanpix

Mõjutustegevuses siseauditooriumile on kinnistunud sõnum Venemaast kui vaenlastest ümberpiiratud kindlusest, millega Venemaa süüdistab Läänt oma julgeoleku ohustamises. Näiteks NATO kohaloleku suurenemist Baltimaades või jätkuvat laienemist kujutatakse tõestusena alliansi ohtlikkusest Venemaale. Kreml manipuleerib omatahtsi põhjuse ja tagajärje seostega, nimetades põhjendatud kriitikat või vastusamme Vene agressioonile ebaõiglaseks ja poliitiliselt motiveeritud infosõja või russofoobia ilminguks.

Pingete võimendamiseks levitab Venemaa ise ja oma liitlaste abil desinformatsiooni ehk tahtlikult sihtmärgi eksitamiseks mõeldud tõe ja vale segu. Väärinfo edastamiseks kasutab Kreml ulatuslikult nii enda kontrolli all olevaid vene- ja võõrkeelseid meediaväljaandeid kui ka lugematuid libakontosid sotsiaalmeedias. Väljamõeldud info leiab sageli viljaka pinnase EL-i liikmesriikide eliitdivastastes ringkondades, kes Kremli jutupunkte edasi levitavad.

Ere näide sellest oli nn Liza juhtum Saksamaal 2016. aasta jaanuaris, kui Venemaa riiklik meedia võimendas ja kasutas ära alusetut kuulujuttu sellest, kuidas Lähis-Ida immigrandid vägistasid Berliinis 13-aastase Vene päritolu tüdruku.³ Vene meedia ja Saksamaal elavate nn Vene kaasmaalaste organisatsioonide küünilisest tegevusest ajendatuna toimusid kümnekonnas Saksa linnas sadade inimeste meeleavaldused riigi võimuorganite vastu. Tähelepanu väärib, et miitinguid aitasid Vene „kaasmaalastel“ korraldada Saksa marurahvuslikud liikumised. Nn Liza juhtum näitas ühelt poolt

3 Tüdruk lahkus tegelikult vabatahtlikult ööseks kodunt ja naasis looga, kuidas „araablase välimusega“ immigrandid hoidsid teda 30 tundi vahi all ja vägistasid teda. Tüdruk tunnistas hiljem, et mõtles kuriteo välja.

Venemaa desinformatsiooni jõudu rahva mobiliseerimisel väljaspool Venemaad, ehkki pikemas perspektiivis tõstatas Saksa ühiskonnas huvi Vene mõjutustegevuse ohtlikkuse vastu. Euroopa rändekriis on kontekstist välja rebitud infokildude ja labaste valedes sasipuntrana ka hiljem jäänud Vene riikliku meedia fookusesse, aidates juhtida Venemaa siseauditooriumi tähelepanu kõrvale süvenevalt majanduskriisilt riigis.

Koostöö äärmuslaste ja populistidega

Oma välispoliitiliste eesmärkide elluviimiseks panustab Kreml üha tugevamalt EL-i ja NATO suhtes vaenulikele parem- ja vasakpopulistlikele erakondadele, kes on üle Euroopa kujunenud arvestatavaks poliitiliseks jõuks. Kremli-meelsete parteidega seotud võrgustikest on meedia ja nn kaasmaalastepoliitika kõrval saanud Venemaa peamine käepikendus mõjutustegevuse arendamisel EL-i liikmesriikides.

Venemaa siseauditooriumi mõjutamiseks kasutatakse äärmuspartei liikmeid „sõltumatute ekspertidena“, kelle ülesanne on suurendada Venemaa sõnumite usutavust. Kreml on küüniliselt paindlik suhtumises oma Euroopa liitlaste ideoloogiasse – vasak- ja paremäärmuslasi ühendab tegelikult vaid vaenulik suhtumine USA-sse, EL-i või hetkeolukorda laiemalt. Vasakpoolsetele on meeltnööda Venemaa vastandumine USA-le, parempoolsetele aga Moskva jõuline seismine oma huvide ning nn konservatiivsete väärtuste eest. Koos tõstetakse esile Venemaa ja Vladimir Putini rolli põhi- ja pereväärtuste kaitsjana, Euroopa päästjana ja

Prantsuse Rahvusrinde liider Marine Le Pen 2015. a mais Moskvast. Rahvusrinne on 2017. a presidendivalimiste kampaaniaks otsinud rahastust Vene pankadest.

AFP/Scanpix

tsivilisatsiooni mudelina, mida „manduv“ Lääne ühiskond peaks järgima. Tähelepanu väärib, et rahvusvahelisel areenil fašismi taassünni pärast muret tundev Venemaa teeb ise riiklikul tasandil koostööd end avalikult natsiideoloogia toetajaks nimetanud inimeste, näiteks Poolas tegutseva Vene-meelse poliitilise liikumise Zmiana liidri Mateusz Piskorskiga.

19

Sageli on Venemaa koostööpartnerid oma riigis tähtsusetud ning suhtuvad seepärast positiivselt Venemaa toetusse, mis võib väljenduda rahastamises, kõrgetasemelistes kohtumistes, diplomaatilises toetuses, meedia tähelepanus jms. Venemaa tervitab koostööd kõikide jõududega, kes on valmis Venemaad toetama, ent eelisseisus on peavoolule lähedal asuvad populistlikud erakonnad. Neist olulisim on Front National – Prantsusmaa Rahvusrinne, kes Vene pankade rahalise toetuse abil loodab saavutada edu 2017. aasta kevadel toimuvatel presidend- ja parlamendivalimistel.⁴ Saksamaal, kus üldvalimised toimuvad 2017. aasta sügisel, panustab Kreml nii vasak- kui parempopulistidele – Die Linkele ja Alternative für Deutschlandile.

Mõjutustegevus Balti riikide suunal

Venemaa levitab järjekindlalt sõnumit, et Eesti, Läti ja Leedu ei austa oma vene keelt kõnelevate elanike õigusi ja võltsivad ajalugu. Lääneriikides ja rahvusvahelistes organisatsioonides taetakse tekitada Balti riikidele ebademokraatlike ning probleemsete partnerite kuvandit, et nõrgendada nende suhteid oma liitlastega ja vähendada nende rahvusvahelist rolli Venemaa-poliitika kujundamisel. Kreml tahab pingestada Vene riikliku meedia infoväljas elava Baltimaade venekeelse kogukonna suhteid põlisrahvaga, takistada nende integreerumist kohalikku ühiskonda ning külvata usaldamatust asukohariigi vastu. Ühtaegu üritatakse neile sisendada usku, et ainult Venemaa suudab nende tõeliste huvide eest hea seista.

Mõjutustegevuse põhiteemadeks Balti riikide suunal on pikka aega olnud süüdistused venekeelse elanikkonna õiguste rikkumises kodakondsuse ja valimisõiguse andmises, vene keele staatuse ja

⁴ Rahvusriindel ei pruugi olla kohustust Vene pankadest saadud laene tagasi maksta, arvestades partei varjatud rahastamise skeeme ning Kremlile lähedase Pervõi Tšešsko-Rossiiskii Bank'iga juhtunut. 2014. aastal Rahvusriindefe 9,4 mln eurot laenanud pangalt võttis Vene keskpank 2016. aasta juulis litsentsi aktive väljakantimise eest. Rahvusriinde laenukohustuse loovutas pank eelnevalt aga kolmandale osapoolele.

venekeelse koolihariduse küsimuses ning ajaloo võltsimises ehk Teise maailmasõja ajaloo „ümberkirjutamises“ ja natside heroiseerimises. Tähelepanuväärne on see, kuidas neid sisult erinevaid valdkondi käsitletakse omavahel seotult samadel üritustel samade inimeste poolt samade loosungite all. Näiteks kirjeldatakse venekeelse elanikkonna õiguste rikkumist kui „etnokultuurilist genotsiidi“ ja neonatsismi avaldusvormi. Jõuliselt on kolmanda põhiteemana lisandunud NATO liitlasvägede kohalolek. Retoorika sel suunal on vastuoluline – ühelt poolt esineb Vene meedias väiteid, et NATO provotseerib Venemaad või isegi valmistab Baltimaid ette platsdarmina sissetungiks Venemaale, teisalt üritatakse Baltimaid kujutada ajalooliste komplekside käes vaevlevate mõttetute väikeriikidena, kelle õhutatav sõjapaanika ei lase suurriikidel kompromissile jõuda.

Uus näide Vene mõjutustegevusest Balti riikide suunal on 2016. aasta aprillis Peterburis registreeritud Vene Balti Uuringute Assotsiatsioon (VBUA), kes üritab end näidata tõsiseltvõetava sotsiaal- ja humanitaarteadlaste ühendusena. Tegelikult on VBUA peamine töö toetada Venemaa riiklikku mõjutustegevust Balti riikide suunal, avaldades pseudoteaduslikke publikatsioone ja korraldades konverentse. VBUA tekkelugu on lähedalt seotud fondiga Ajalooline Mälu⁵, mille direktor Aleksandr Djukov 2014. aastal VBUA-taolise ühingu loomise idee esimesena välja käis. Ajalooline Mälu sai 2015. aastal Venemaa Presidendi Administratsiooni konkursilt 1,5 mln rubla (20 000 eurot) toetust, et korraldada VBUA esimene konverents, mis toimus 22.04.–23.04.2016 Kaliningradis.

Sarnaselt eelmistele taolistele kehanditele on VBUA tegevuse teravik suunatud Balti riikide diskrediteerimisele teaduslikuna näivates artiklites ja kogumikes. VBUA tooted on tendentslikud ja teaduslikku väärtust neil ei ole. 2016. aastal väljakuulutatud teadustööde konkursile taheti uurimusi muu seas järgmistel teemadel:

- idapartnerlus kui instrument Venemaa ohjeldamiseks: Balti riikide roll;
- otsesed ja varjatud sõnavabaduse piiramise mehhanismid Balti riikides kui natsionalistlike režiimide võimul püsimise vahend;

5 2008. aastal Moskvast asutatud fondi Ajalooline Mälu põhitegevus on 20. sajandi Venemaa ja Ida-Euroopa ajaloo uurimine, temaatilise kirjanduse väljaandmine ning konverentside korraldamine. Senini ilmunud raamatute põhiteemadeks on NSV Liidu repressioonide õigustamine ja “natside kaasajooksikute” kuritegude paljastamine Balti riikides ja Ukrainas. Fondi juhivad ajaloolased Aleksandr Djukov ja Vladimir Simindei.

- „Nõukogude okupatsiooni“ teooria kui Läti, Leedu ja Eesti riikluse nurgakivi.

Eesti-vastases mõjutustegevuses üritab Venemaa peale tavapärase ajalooliste tähtpäevade 2017. aastal tõenäoliselt ära kasutada uute NATO liitlasvägede saabumist, Eesti eesistumisperioodi EL-i Nõukogus, Vene relvajõudude suurõppust „Zapad – 2017“ ja kohalike omavalitsuste valimisi Eestis. Kõigi nende sündmustega võivad kaasned desinformatsiooni levitamise kampaaniad vene- ja muukeelses meedias ning suhtlusvõrgustikes eesmärgiga Eestit diskrediteerida ja tekitada pingeid nii Eesti ühiskonnas kui ka suhetes teiste riikidega. Vaenulikust mõjutustegevusest lähtuvat ohtu vähendab siiski suurenev teadlikkus Venemaa kasutatud meetoditest ning Venemaa retoorika ebausaldusväärsus.

Eesti-vastases mõjutustegevuses üritab Venemaa 2017. aastal peale tavapärase ajalooliste tähtpäevade tõenäoliselt ära kasutada uute NATO liitlasvägede saabumist, Eesti eesistumisperioodi EL-i Nõukogus, Vene Relvajõudude suurõppust “Zapad – 2017” ja kohalike omavalitsuste valimisi Eestis.

NORD STREAM 2 JA MÕJUTUSTEGEVUS

EL-ile ja selle liikmesriikidele on probleemiks ühenduse piirialadele geopoliitilise sihiga kavandatud taristud, nagu torutrassid Nord Stream 2 (NS2) ja Turkish Stream. Need on küll üksikute liikmesriikide, näiteks Saksamaa huvides, kuid kahjustavad mõne EL-i mitte kuuluva riigi, näiteks Ukraina huve. Uute gaasiühendustega suureneb Venemaa võimekus mõjutada negatiivselt EL-i stabiilsust ja julgeolekut. NS2 palgatud lobitöö tegijad on püüdnud panna ka Balti riike unustama torujuhtmete rajamise geopoliitilisi tagajärgi ning võtma neutraalsemat või soosivamat positsiooni. NS2 esindajad on 2016. aastal püüdnud avaldada nii propagandaartikleid meedias kui ka organiseerida otsekui juhuslikke kohtumisi riigijuhtidega. Kuigi Eesti vastuseisuga NS2 rajamisele on Gazprom arvestanud, loodetakse siiski, et see ei ilmne ühisavalduste ega muude avalike seisukohavõttudena.

Välisriikide diplomaatide ahistamine Venemaal

22

Lääneriikide diplomaadid on Venemaal töötades süstemaatilise ahistamise sihtmärk: neid jälitatakse avalikult, neid tüütavad agressiivselt ajakirjanikud ja põhjusetult ka politsei, neile võidakse kallale tungida ja vandaalitseda nende korterites.

Intsidentide süüdlasi ei tabata mitte kunagi ja Venemaa võimud eitavad diplomaatide kiusamist, süüdistades inimõiguste rikkumises hoopis lääneriike.

Vastavalt Julgeolekuasutuste seadusele on Teabeameti ülesandeks vastuluure Eesti välisesinduste kaitseks. Välisvastuluure kõige üldisemas mõttes tähendab Eesti diplomaatide kaitset välisriigis vaenulike eriteenistuste luuretegevuse eest. Kuid diplomaate ei ohusta välismaal üksnes eriteenistuste värbamiskatsed. Venemaal puutuvad lääneriikide diplomaadid peale asukohariigi eriteenistuste (vastu-)luuretegevuse kokku ka füüsiliste, verbaalsete või propagandarünnakutega, mida tähistatakse terminiga „ahistamine“ või „kiusamine“.⁶ Selles peatükis kirjeldatud sündmused ei toimu juhuslikult ning diplomaatide ahistajad – filmijad, jälitajad, korterisse sissetungijad, ründajad – ei vali oma ohvreid juhuslikult ega tegutse spontaanselt. Paljudesse operatsioonidesse on otseselt kaasatud Venemaa Föderaalse Julgeolekuteenistuse (FSB) töötajad, teistel juhtudel osalevad nad operatsioonide ettevalmistamises, mille viivad ellu FSB-ga koostööle kaasatud isikud.

Igal riigil on õigus kaitsta oma territooriumi ja kodanikke teiste riikide luuretegevuse eest ja pole saladus, et luurajad tegutsevad sagedali diplomaadiks kehastudes. Kuid siin kirjeldatud ahistamisega võib Venemaal kokku puutuda lääneriikide diplomaatiliste esinduste iga töötaja.⁷ FSB eesmärk on diplomaatide hirmutamise, väsitamise ehk pideva pingeseisundi tekitamine ning nende igapäevase tegevuse takistamine. Näiteks kaotab diplomaat enesekontrolli Vene telejaama võttegrupi pealetükkiva käitumise tõttu, reageerib sellele emotsionaalselt, ning intsidendi salvestis tehakse kontekstist väljarebituna või subjektiivsete kommentaaride saatel avalikuks. Vene meedias avaldatud võltsitud või kontekstiväliste uudiste ja videotega tegemist tehes peab arvestama, et kaebamine pressiregulaatorile⁸ on lootusetu ja kohtuveskid jahvatavad aeglaselt. Rünnakud välisriikide diplomaatidele sarnanevad nn süsteemivälise ehk

6 Ingl.k. *harassment*.

7 1963. aasta konsulaarsuhete Viini konventsiooni artikli 40 “Konsulaarametniku kaitse” kohaselt asukohariik “rakendab abinõusid tema isiku, vabaduse ja väärikuse vastaste rünnakute ärahoidmiseks”.

8 *Roskomnadzor* – Föderaalne side, informatsioonitehnoloogia ja massikommunikatsiooni järelevalveteenistus.

duumavälise opositsiooni ründamisele. „Tööriistad“ on FSB-l ühed-samad ning süüdlasi ja tegelikke niiditõmbajaid ei leita enamasti kummalgi juhul.

Välisriikide diplomaate ja Venemaa süsteemivälist opositsiooni seob ühine narratiiv, mida levitab Venemaa võimude kontrollitav meedia. Venemaa juhtkonna silmis seisneb põhiprobleem selles, et terrorismi kõrval kardetakse kõige rohkem oma riigi elanike proteste riigivõimu vastu sotsiaal-majanduslikel põhjustel. Protesti alged peab FSB juba eos lämmatama ja selle potentsiaalsete algatajate maine hävitama. Selleks tuleb julgeid ja põhimõttekindlaid Venemaa elanikke – potentsiaalseid protestijaid – süüdistada Venemaa süsteemivälise opositsiooni huvide esindamises, kes saab juhiseid ja raha välisriikide diplomaatidelt ja luurajatelt. Sellist lähenemist lihtsustades: kui venemaalane protestib riigi juhtkonna vastu, siis teeb ta seda mõne lääneriigi, peamiselt USA luure mahitusel, sest iseseisvalt ja omal algatusel ta ju Venemaa stabiilse elukorralduse vastu mässu ei tõstaks. Selline käsitlus võimaldab välistada igasuguse mõjuka opositsiooni tekke Putini režiimile.

Välisriikide ja nende luureasutuste süüdistamine Venemaa elanike rahulolematuse väljendustes on pärit Nõukogude Liidu eksisteerimise ajast, kui kõiki rahva proteste kommunistliku süsteemi vastu seostati alati välisjõudude sepitsustega. Meie lähiajaloo võiks meenutada Eesti NSV võimude korraldatud „rahva protestimitingut“ Tallinnas 24.02.1988, kus tuntud ühiskonnategelaste juhtimisel protesteeriti „Lääne raadiohääle“ sekkumise vastu Nõukogude Liidu siseasjadesse. Samasugused süüdistused saatsid ka kõiki varasemaid rahva väljaastumisi kommunismiblokis vähemalt alates 1956. aasta ülestõusust Ungaris.

Ahistamise sihtmärgiks on Venemaa juhtkonnas vaenulikuks peetud riikide diplomaadid. Venemaa ürgvaenlane on praeguse Vene meediapildi järgi USA, ning teisi NATO ja EL-i liikmesriike kujutatakse enamasti USA kuulekate käsutäitjatena. Sellise pildi loomisel on Venemaa eriteenistustel palju suurem roll, kui välja paistab. Kuna Eesti ei ole Venemaa vaenlaste nimekirjas väga kõrgel kohal, siis Eesti diplomaate praegu väga aktiivselt ei ahistata. Olukord võib aga kiiresti muutuda, kui muutuvad rahvusvaheliste suhete jõujooned või sooritatakse ühekordne rünnak Venemaa huvide või isikute vastu. Viimasele võib Venemaa vastata survega selle riigi diplomaatide vastu, keda Venemaa peab olukorra eest vastutavaks. Ilmekas näide sellisest käitumisest on Eesti suursaadiku ümber toimunu 2007. aasta kevadel Moskvast.

Kaader Vene riiklikus telekanalis RTR 01.07.2015 eetris olnud dokfilmist. Filmiti USA diplomaadi (paremal) kohtumist LGBT-aktivisti Aleksandr Jermošiniga (vasakul prillidega), kui ühtäkki sisenes ruumi Vene teleajakirjanik (seljaga) operaatoriga (all paremas nurgas) ja nõudis selgitusi. Kogu stseeni kirjeldati taustal kui hotellis toimunud konspiratiivset hilisõhtust kohtumist välisriigi diplomaadiga.

Youtube

Põhilised ahistamise viisid, millega lääneriikide diplomaadid Venemaal kokku puutuvad, on järgmised:

- diplomaatide ja nende pereliikmete avalik ja varjatud jälgimine. Viimane on koos tehnilise luurega, sh telefonide ja internetiliikluse jälgimisega vajalik näiteks diplomaadi päevakava ja kokkulepete teadasaamiseks, et rakendada järgmisi ahistamiselemente;
- liikluspolitsei peatab diplomaatide autosid tüütu järjekindlusega ja tegelikult põhjuseeta, parklates torgatakse läbi liiga energiliste diplomaatide autode rehve;
- diplomaate üritatakse nende diskrediteerimiseks segada sekkedustesse politseiga, algatades kaklusi, süüdistades neid poevarguses või juhusliku möödakäija raha omastamises.⁹ Sageli kaasavad organisaatorid sellistesse aktsioonidesse meedia. Kirjeldatud meetodid on mõjusad inimeste vastu, kelle tegevuses on oluline riigisaladuse loa olemasolu, mille eeltingimuseks on plekitu reputatsioon;
- diplomaate ründavad ja peksavad „tundmatud isikud“ või mürgitatakse nende jookke uimastava ainega avalikus

9 “Rahanuku” mäng käib nii: tänaval sihtmärgi ees kõndiv isik pillab „kogemata“ maha oma (raha-)koti. Kui sihtmärk selle kaotajale tagastab, väidab viimane, et osa koti sisust on puudu. “Juhuslikult” on läheduses “tunnistajad” ja politsei, kes asja uurima asub.

meelelahutusasutuses, kusjuures ohvritelt midagi ei röövita. Vene võimude uurimine sellistes asjades tavaliselt sumbub ja süüdlasi ei leita;

- FSB suunab ja kontrollib varjatult suure osa Venemaa ajakirjandusväljaannete tööd. FSB informeerib usaldusaluseid ajakirjanikke diplomaatide plaanidest ja selle tulemusena ei ole juhus, kui näiteks diplomaadi ja kohaliku opositsiooniaktivisti kohtumise mõnes kohvikus katkestab telejaama võttegrupp, kes hakkab mõlemalt kaamerate ees agressiivselt pärima kokkusaamise põhjusi;
- sellisel viisil tehtud intervjuusid või FSB poolt salaja salvestatud ja internetti „lekitatud“ (mõnikord ka võltsitud) e-kirju, fotosid ja sotsiaalmeedia postituste ekraanitõmmiseid on Venemaa suurtes riigi poolt kontrollitavates telejaamades õhtustel tipptundidel korduvalt kasutatud osana „dokumentaalfilmidest“ ja diskussioonisaadetest. Nendes saadetes süüdistatakse nn süsteemivälist opositsiooni kasvatuses kukutada Venemaa „demokraatlik“ riigikord ning lääneriikide diplomaate, kes saadete autorite väitel on seotud oma riikide luureteenistustega, süüdistatakse venelaste värbamises, juhendamises ja rahastamises. Tavaliselt toetavad selliseid stsenaariume intervjuud vene „ekspertidega“, kes osundavad samasugustele „lääneriikide mahitusel organiseeritud“ kaostele Lähis-Ida ja Põhja-Aafrika riikides, Ukrainas ja Gruusias. Üldistatult väidab Vene televisioon, et kohalik opositsioon valmistab välisriikide mahitusel ette „värvilist revolutsiooni“;
- diplomaatide korteritesse tungimine ja selle kohta „visiitkaartide“, st tuvastatavate jälgede jätmine. Korteritest ei võeta midagi – eesmärk ongi elanikele näidata, et tegemist ei olnud vargusega. Meedias on kirjeldatud diplomaatide korteritesse jäetud FSB „visiitkaarte“: ümberpaigutatud mööblit, sisselülitatud kodumasinaid ja valgustust, väljaheiteid vaibal. Ühel juhul tapeti diplomaadi korteris olnud koer. Kiusajate fantaasia diplomaatide korterite „ümberkujundamisel“ ei ole piire. Samuti nagu diplomaatidele kallaletungijaid, ei leita ka korteritesse sissetungijaid kunagi.

Venemaa võimud tavaliselt eitavad välisriikide diplomaatide sihipärast ja koordineeritud ahistamist. Kui sündmused tulevad siiski avalikuks, kasutab Venemaa Välisministeerium enamasti ühte kahest taktikast: üritab lääneriikide süüdistusi naeruvääristada („haige fantaasia“, „odav detektiivromaan“ vmt) või kasutab propa-

Ahistamise taga on Venemaa julgeolekuteenistus FSB, kelle eesmärk on teha ametikohustuste täitmine ja oma riigi huvide esindamine diplomaatidele võimalikult ebamugavaks.

gandatehnikat, mida inglise keeles nimetatakse *whataboutismiks*.¹⁰ Vastuseks lääneriikide protestidele nende diplomaatide kiusamise pärast süüdistatakse lääneriike endid Venemaa kodanike õiguste rikkumises. Seejuures ei tooda näiteid mitte Venemaa diplomaatide ahistamisest, vaid Vene kodanikest kurjategijate arreteerimisest välismaal või Venemaalt adopteeritud laste väidetavast väärkohtlemisest.

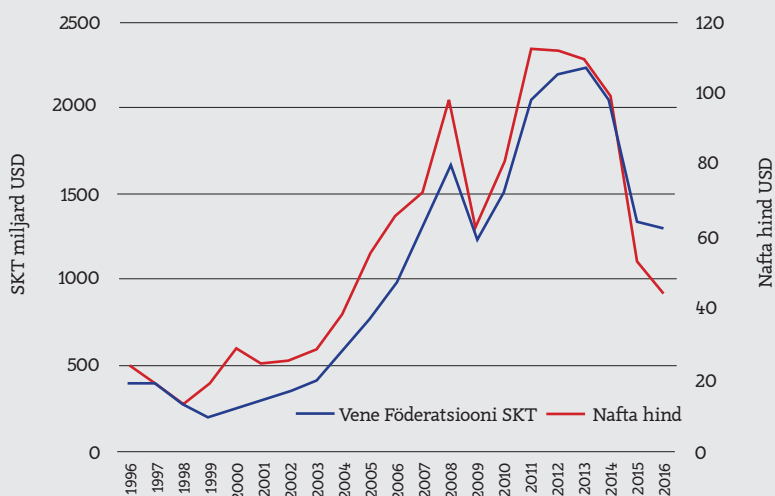
Lääneriikide välisministeeriumid ei taha sellest probleemist eriti rääkida, kuna konkreetsele süüdlasele osutada on keeruline, ja uudisekännise ületab vaid mõni eriti jõhker või küünilisel moel sooritatud rünnak. Teiste riikide vastumeetmed oma diplomaatide ahistamisele on enamasti vaoshoitud. Tavaliselt piirduakse Venemaale diplomaatilisele tööle lähetatavate ametnike põhjaliku instruerimise ja sealsete olude tutvustamisega. Samaväärseid vastusamme oma diplomaatide ahistamisele ei ole lääneriigid astunud ning diplomaatilistele protestidele vastab Venemaa Välisministeerium ülbe eituse või formaalse vabandusega.

¹⁰ Klassikaline, juba Nõukogude Liidu ajast pärinev propagandatehnika (vene keeles *какнасчётнизм*), mille puhul õigustatakse enda tegevust, viidates demagoogiliselt ja kontekstiväliselt vastaspoole justkui samaväärsele halvale käitumisele.

Venemaa majandus

Nafta hinna langemine 2016. aasta esimeses kvartalis alla 30 USD/bbl esitas naftatuludest tugevalt sõltuvale Venemaa majandusele uue väljakutse.¹¹ Koos nafta hinna langusega vähenes Venemaa sisemajanduse kogutoodang, kuid võrreldes 2015. aastaga languse tempo oluliselt pidurdus. 2016. aasta lõpul 50–55 USD/bbl tasemele tõusnud nafta hind küll vähendab riigieelarve defitsiiti, kuid ei too kaasa riigieelarve tasakaalu ning ei võimalda naasta varasemate perioodide kulutuste tasemele. Madalat võrdlusbaasi arvestades on tõenäoline, et 2017. aastal Venemaa majanduslangus peatub, kuid ei ole väljavaateid oluliseks majanduskasvuks.

Venemaa 2016. aasta umbes 1,3 triljoni USD suurune sisemajanduse kogutoodang¹² ei võimaldanud riigieelarve laekumisi sellises ulatuses, et katta riigieelarve kulutusi, mis kujunes aastatel 2011–2013 enam kui 2 triljoni USD suuruse sisemajanduse kogutoodangu juures.

11 Lühiajalise hinnakõikumise vaates oli nafta hind sellisel tasemel ka 2008. aasta finantskriisi ajal, kuid pikema perioodi hinna keskmist arvestades ulatub võrreldav hinnatase enam kui kümne aasta taha.

12 Venemaa sisemajanduse kogutoodang oli 2016. aastal maailmas 12. kohal, Euroopa riikidest on see võrreldav Hispaaniaga, moodustades maailmamajandusest 1,7%.

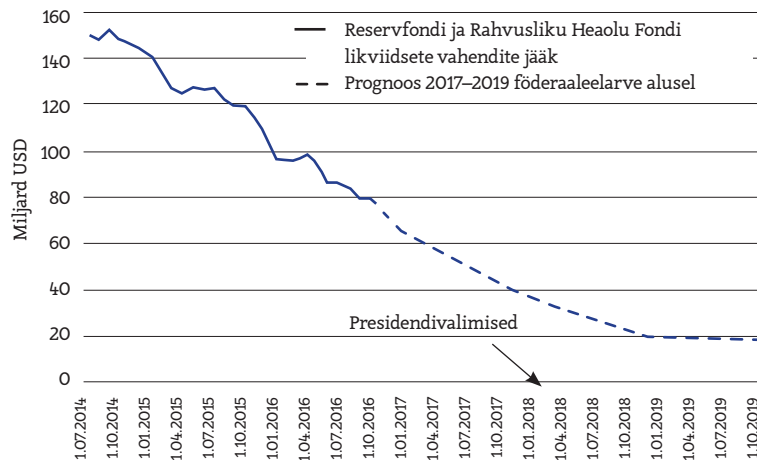
Venemaa 2016. aasta riigieelarve defitsiidiks planeeriti 3% SKT-st ehk 2,4 trln rubla, arvestades riigieelarve kuludega 16,1 trln rubla.¹³ 2016. aasta oktoobris vastu võetud lisaelarve suurendas defitsiiti 3,0 trln rublani ja kulutusi 16,4 trln rublani, millega tõsteti eelarve defitsiidi tase 3,7%-le SKT-st. Riigieelarve kulude suurenemine oli tingitud militaarkulutuste enam kui 20% kallinemisest, mida kompenseeriti osaliselt teiste eelarvekulude vähendamise ja eelarvedefitsiidi kasvuga. Kärbiti peamiselt kulutusi haridusele ja tervishoiule.

Olukorda, kus ligikaudu viiendikule riigieelarve kuludest ei ole eelarve laekumiste katet, on lahendatud kahe riigireservi kasutamisega:

- Reservfond, mille ülesanne on tagada föderaalearve tasakaal eelarvedefitsiidi korral;
- Rahvusliku Heaolu Fond, mis loodi toetama Venemaa pensioonisüsteemi.

EL-i ja USA sanktsioonidel Venemaale on märkimisväärne mõju sihtmärgiks seatud valdkondadele ja sihtrühmadele ning sellega kaasneb laiem mõju majanduskeskkonnale.

Reservide summa on kahanenud ligikaudu poole võrra alates sanktsioonide kehtestamise algusest 2014. aasta juulis. Kui muud tingimused jäävad samaks, siis ammenuksid fondid 2018. aasta esimesel poolaastal, mis langeb ajaliselt kokku presidendivalimiste perioodiga¹⁴. Reservide muutuse puhul tuleb arvestada ka asjaolu, et Rahvusliku Heaolu Fondi vahendid on likviidsed vaid osaliselt. Fondi varade hulka kuulub ka nõudeid, mille likviidseks muutmine käsitletavas ajaperspektiivis on tõenäoliselt võimatu.

13 Venemaa 2016. aasta majandusnäitajate puhul tuleb arvestada, et rubla kurss on sel perioodil kõikunud vahemikus 60–80 RBL/USD ja seetõttu võivad valuutas antud hinnangud erineda sõltuvalt kasutatavast vahetuskursist.

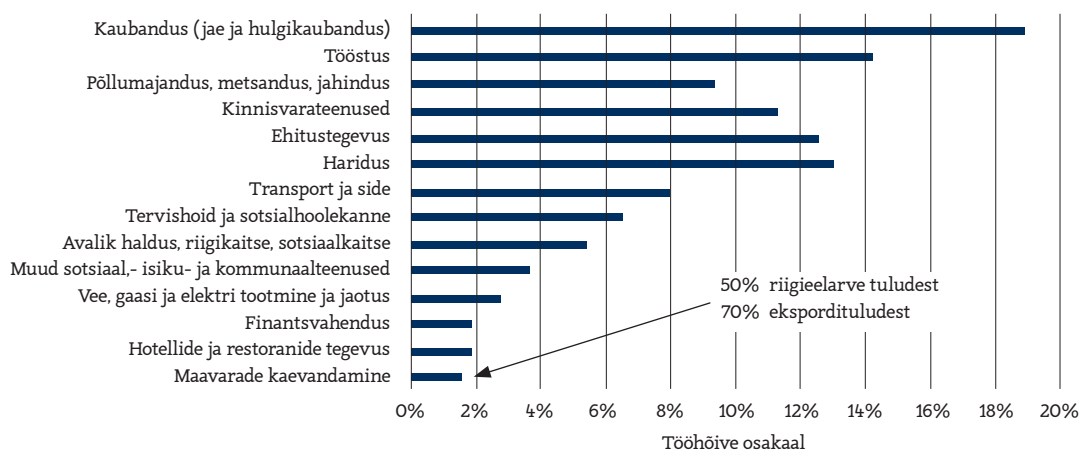
14 Eeldusel, et presidendivalimisi ei tooda ettepoole, et nafta hind oluliselt ei tõuse ja et säilivad sanktsioonid.

Aastatel 2017–2019 planeeritakse riigieelarve puudujääki vaid osaliselt katta föderaalfondidest, ülejäänud osa kaetakse riigivõlga suurendades (peamiselt siselaenu arvelt). Arvestades, et riigieelarve planeeritavad kulukärped on marginaalsed, nähakse olukorra lahendusena eelkõige riigieelarve tulude kasvu ja laenukoormuse suurendamist.

Venemaa riigieelarve sõltub tugevalt nafta ja maagaasi tuludest. Ligi pool riigieelarve laekumistest ja 70% ekspordituludest on varasematel aegadel saadud nafta ja maagaasi müügist. Kuna enamik lähituleviku prognoose ei näe ette energiakandjate hindade tõusmist sellisele tasemele nagu oli aastail 2008–2013, siis tuleb planeeritav maksutulude kasv leida väljastpoolt nafta- ja maagaasisektorit.

Kreml on üldsõnaliselt väljendanud maksumuudatuste vajalikkust, kuid neid tahetakse ellu rakendada alles pärast presidendivalimisi, s.o mitte enne kui 2019. aastal. Maksumuudatuste ellurakendamise teeb sotsiaalpoliitiliselt keerukaks asjaolu, et maavarade kaevandamisega seotud tegevusaladel töötab vähem kui 2% Venemaa tööealisest elanikkonnast. Maksumuudatused, mis jagaksid riigi ülalpidamise koormust sektorite vahel ühtlasemalt, hakkavad koormama ülejäänud 98% tööturu osalistest, ning nende muudatuste rakendamine tekitab täiendavaid sotsiaalpoliitilisi pingeid. Kaudselt on maksukoormuse äärmiselt ebahütlane jaotus maavaradest saadava tulu arvel ka üks põhjusi, mis võimaldab enamikul Venemaa elanikest leppida Kremli geopoliitiliste ambitsioonide ja sõjaliste kulutustega. Kui naftast ja maagaasist saadud tulud ei taastu, siis on Venemaa maksumaksjal perspektiiv hakata maksma Kremli agressiivse välispoliitika eest, mis toob kaasa maksukoormuse suurenemise ja elanikkonna heaolu jätkuva halvenemise.

Venemaa majanduse lähiaastate väljakutsuks on riigieelarve defitsiidi vähendamine, vähendades samaaegselt majanduse sõltuvust nafta hinnast. Sellisteks muutusteks vajalike majandusreformide on Venemaa valitsus pidevalt edasi lükanud, eelistades teha panuse geopoliitilistele ambitsioonidele ja sõjalistele kulutustele.

Samas ei piisa majanduskriisist väljumiseks ainuüksi sanktsioonide tühistamisest ja kõrgeft nafta hinnast, vaid selleks on tarvis ka laialdasi majandusreforme. Venemaa valitsus on aga sisemisi reforme pidevalt edasi lükanud, eelistades teha panuse geopoliitilistele ambitsioonidele ja sõjaliste kulutuste suurendamisele. Kujunenud olukorda arvestades ei ole tõenäoline, et enne presidendivalimisi tehtaks majanduspoliitikas muudatusi. Pärast presidendivalimisi on majandusreformide juhtimiseks vajalikud likviidsed vahendid ammendunud ja ajaline aken lahenduste leidmiseks väheneb veelgi. Reformide edasilükkamine poliitilistel põhjustel tekitab majanduse stagneerumist ning muudatuste hind ühiskonnale suureneb pidevalt.

Sanktsioonide mõju Venemaale

Lääne ühtsus Venemaale sanktsioonide kehtestamisel ja rakendamisel on olnud halb üllatus Moskvale ja meenutanud asjaosalistele, et agressiivsel välispoliitikal on mõnikord ka tagajärjed. EL-i ja USA rakendatud sanktsioonidel on märkimisväärne mõju sihtmärgiks seatud valdkondadele ja sihtrühmadele ning sellega kaasneb ka laiem mõju majanduskeskkonnale. Tugevaim mõju on tehnoloogiat puudutavatel sanktsioonidel, ning ka Vene võimueliidiga seotud isikute vastastel sanktsioonidel, mis põhjustavad võimueliidi lähedastes ringkondades märgatavaid pingeid.

Venemaale avaldavad valdkonnapõhiselt märkimisväärset mõju nii USA kui ka EL-i kehtestatud tehnoloogia-alased sanktsioonid. Üks tugevaimalt mõjutatud valdkondi on laevaehitus, kus laevade jõuseadmete importi piiravad sanktsioonid põhjustavad suuri raskusi, seda ka militaarvaldkonnas. Lisaks pealveelaevade ajamitele puudutavad sanktsioonid militaarvaldkonnas ka Vene lennukitööstust, mille avioonikapaketid sisaldavad Lääne päritolu mikroelektroonikat, ning raketitööstuse (näiteks raketikütustega seotud) sektoreid.

Võimueliidiga seotud isikutele ja nende äritegevusele rakendatud sanktsioonide tõttu on märkimisväärselt takistatud läänesuunalised ärisuhted, sealhulgas krediitvõimalused. Eriti laialdase mõjuga on USA sanktsioonid, kuna enamik Euroopa finantsasutusi väldib samuti koostööd USA „musta nimekirja“ kantud isikute ja nende ettevõtetega, nii et neil on suuri raskusi isegi näiteks arvel-dusarve avamisega.

Sanktsioonid ei mõjuta maagaasi tootmist ning neil on piiratud mõju naftatootmisele. Maagaasi tootmise kasvu piirab majandusurutisest tingitud nõudluse vähenemine siseturul, kuid eksport on isegi suurenenud tänu soodsatele hindadele Euroopas. Naftasektoris jätkub tootmise kasv, sest sanktsioonid ei puuduta Lääne päritolu naftateenindustevõtteid. Sanktsioonide mõju naftasektoris on pigem kaudne – avaldub investeringute edasilükkamises, ja pikaajaline – seotud raskesti kättesaadava nafta tootmiseks vajaliku tehnoloogia ja seadmete impordi piiranguga.

31

Venemaa investeerimiskeskonda mõjutavad sanktsioonid peamiselt kaudselt, tekitades Lääne investorites ebakindlust majanduskontaktide perspektiivikuse suhtes. Selle tagajärjel on madala naftahinna tõttu niigi keerulises olukorras Venemaal veel raskem saada vahendeid majanduse elavdamiseks ning majanduse ümberstruktureerimiseks.

Venemaa on kehtestanud vastusanktsioonid toidukaupadele ning peamiselt see on põhjustanud toidukaupade hinnatõusu ning rahva enamusele kättesaadavate toiduainete kvaliteedi kohati drastilise halvenemise. Venemaa ametlik retoorika on põllumajandussanktsioone püüdnud esitada kodumaise põllumajanduse arengumootorina, kuid tegelikult on välismaise konkurentsi puudumine avaldanud vastupidist mõju, võttes põllumajandustootjatelt täielikult motivatsiooni toodangu kvaliteedi parandamiseks. Just põllumajandustootjad on peamine huvigrupp, kes näeks meelsasti sanktsioonide jätkumist ning kes loodab, et suhted Läänega püsivad madalseisus.

Olukord Venemaa regioonides

„Endiselt on märgatavad erinevused regioonide majandusarengus ... viie jõukaima ja viie vaeseima regiooni tulude omavaheline erinevus on 43-kordne. Kui aga võtta rikkaim ja vaeseim regioon – ma ei hakka rääkima, erinevus on sada korda.“

Vladimir Putin regionaalarengu probleemidele pühendatud Julgeolekunõukogu istungil 22.09.2016

Venemaa Föderatsioon koosneb väga eripalgelistest regioonidest, mille enda kontrolli all hoidmine ning kus enda legitiimsuse säilitamine on keskvõimule püsijäämiseks vältimatult vajalik. Suur erinevus regioonide majandusolukorras, mis väljendub nii maksetulude kui ka sissetulekute ja elatustaseme erinevuses, põhjustab majanduslanguse tingimustes keskvõimule varasemast rohkem probleeme, eelkõige vaesemate regioonide majandusraskuste näol. Samal ajal on vähendatud ülekandeid föderaalearvest regioonide toetuseks. Suurtest kärbetest on pääsenud väga vähesed regioonid – näiteks Tšetšeenia ja Inguššia –, kus keskvõim ei saa seda poliitilistel põhjustel teha.

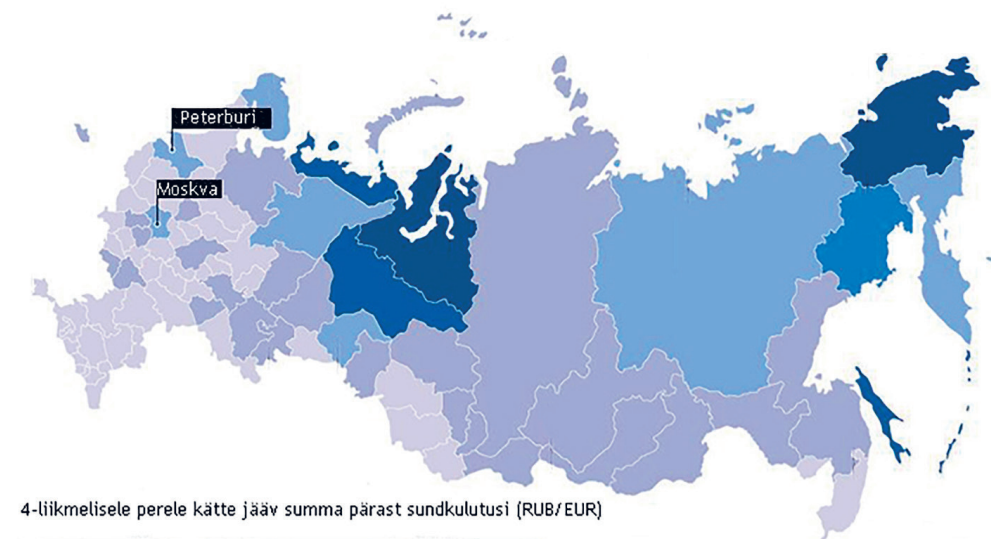
Regioonide majandusolukorra suur erinevus, mis väljendub nii maksetulude kui ka sissetulekute ja elatustaseme erinevuses, põhjustab majanduslanguse tingimustes keskvõimule varasemast rohkem probleeme.

Regioonide eelarved

Venemaa regioonidel on jätkuvalt suured võlad. Föderatsioonisubjektide eelarveline areng näitas, et eeskätt vaesemates regioonides ei ole kulude ja tulude praegune korraldus pikemas perspektiivis jätkusuutlik.

2016. aastal toimus oluline muutus regioonide võlgade struktuuris, mis veidi vähendas võlgade teenindamise kulusid. Kommertskrediit asendati osaliselt föderaalearvest pärineva eelarvekrediidiga, mille krediidikulud on väikesed. Kümne suurima võlakoormusega regiooni võlg ületab sissetulekuid enam kui 100%, suurima võlakoormusega Mordva vabariigis läheneb see 200% protsendile.¹⁵

¹⁵ Andmed 2016. aasta seisuga.

2015. aastal neljaliikmelisele perekonnale kuus pärast sundkulutuste tasumist kätte jäänud summade erinevus regiooniti.

RIA Reiting

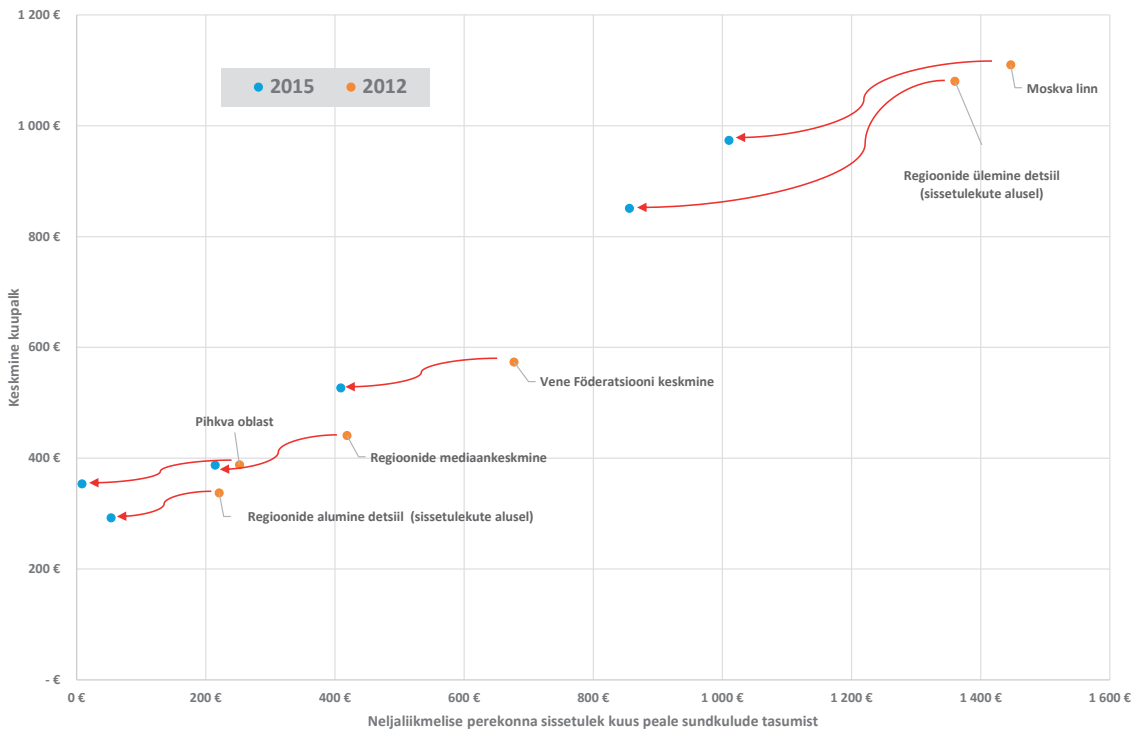
Viimastel aastatel on regioonide võlakoormus hüppeliselt suurenenud – 2015. aasta kokkuvõttes oli eelarve ülejääk vaid 9 regioonil, ülejäänud 76 föderatsioonisubjektile¹⁶ oli eelarve miinustes. Võrdluseks: 2011. aastal oli eelarve ülejääk 26-l ja defitsiit 57 regioonil. Regioonide võlgade suurenemine on paljuski tingitud keskvalituse poliitikast. Föderaaltasandi otsustega on sunnitud regioone suurendama sotsiaalkulutusi rohkem kui tulubaas võimaldab. Siinkohal on märksõnaks nn maiukaasid – president Putini ametisse astumisel 2012. aastal kinnitatud lubaduste pakett, mis nägi ette palgatõusu hariduses, kultuuris ja meditsiinis, ning muidki täiendavaid sotsiaalsfääri kulusid. Kulutusi tuli suurendada, ehkki enamik regioone ei olnud täielikult taastunud 2008.–2009. aasta majanduskriisist ning peagi hakkas regioonide tulude laekumist negatiivselt mõjutama uus majanduslangus.

Elatustaseme regionaalsed erinevused

Sissetulekud on Venemaal regiooniti väga erinevad. Peamine osa jõukusest on koondunud umbes kümnesse jõukaimasse regiooni – joonisel illustreerib seda hästi regioonide mediaankeskmise näitajate paiknemine regioonide alumise detsiili näitajate lähedal.

Keskmise palga edetabelit juhivad energiakandjate kaevandamisega tegelevad regioonid – valdavalt on need hõreda asustusega

¹⁶ Käesolevas analüüsis on rahvusvahelise õiguse vastaselt okupeeritud ja annekteeritud Krimmi käsitletud koos Venemaa föderatsioonisubjektidega, sest Venemaa keskvalituse regionaalpoliitiliste probleemide tervikpildi mõistmiseks on otstarbekas käsitleda kogu territooriumi, mille halduskulud kantakse.

Maatriks keskmise palga ja neljaliikmelise kahe ülalpeetavaga perekonnale sundkulude tasumise järel kätte jääva summa muutustest aastatel 2012-2015. Regioonide alumisse detšiili on hõlmatud 8 vaeseima elanikkonnaga regiooni sundkulude järel kätte jääva summa alusel ning ülemisse detšiili samal põhimõttel kaheksa jõukaima elanikkonnaga regiooni. Regioonide mediaaneskmine on regioonide keskmiste näitajate võrdluses saadud arv, millest suuremaid ja väiksemaid näitajaid oli variatsioonireas ühepalju.

piirkonnad, kus suur osa elanikest on seotud nafta- ja gaasisektoriga. Regiooni keskmine palk ületas 2015. aastal Venemaa keskmist palka vaid 16 regioonis.

Ülemine maatriks näitab ühtlasi, et viimaste aastate majandusmuutused on oluliselt vähendanud perele sundkulutuste maksimise järel kätte jäävat sissetulekut. Muutus on märkimisväärne nii rikkaimas kui vaeseimas regioonide detšiilis, kuid rikkaimas detšiilis on vähenemine oluliselt suurem. Ülemise ja alumise detšiili erinevused on veel märgatavamad keskmise kuupalga muutuste võrdluses – näitaja vähenemine on vaeseimas detšiilis tagasihoidlik, ning küllaltki märgatav jõukaimas detšiilis. Kätte jääva rahasumma suurem vähenemine võrreldes palganumbri vähenemisega on selge märk elukalliduse tõusust.

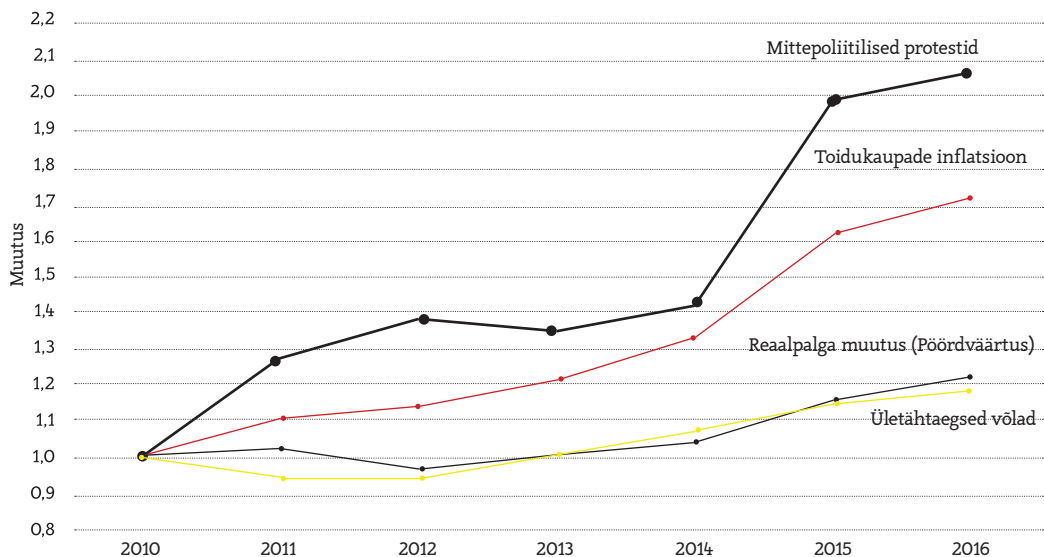
Sissetulekute vähenemine ning elukalliduse tõus tingib rahulolematuse kasvu, mis on juba alates 2015. aastast väljendunud mittepoliitiliste meeleavalduste sagenemises. Majandusliku seisaku prognoositav kestmine tähendab keeruliste olude püsimist regioonides, kus see paljudel juhtudel on äärmuslikum kui riigi tõmbekeskustes. Kuigi ääremaade elustandard on alati madalam kui keskustes, avaldab selle harjumuspäraselt tasemelt märgatavalt allapoole langemine elanike meeleolule samasugust mõju.

PROTESTIDE LEVIK

Üks osa Venemaaga seotud mütoloogiast Läänes seisneb elanike kannatuste talumise võime ülehindamises. „Püha kannatuse“ retoorikat on Kreml kultiveerinud läbi aegade ja see on muutunud osaks Venemaa kuvandist. Samas näitab Venemaa enda ametkondade sotsiaal-majanduslike indikaatorite monitooring märkimisväärset mittepoliitilise iseloomuga rahutuste sagenemist. Selliste protestide alla liigitatakse organiseeritud rahulolematuseavaldused, millel ei ole otseselt poliitilist agendat, nagu näiteks kommunaalvaldkond, keskkonnakaitse, töövaidlused jms. See näitaja on võrreldes 2010. aastaga suurenenud üle kahe korra. Tähelepanuväärne on selle näitaja tugev kasv samaaegselt elukalliduse tõusuga, eriti toidukaupade inflatsiooniga. Rahulolematust valatakse eelkõige mittepoliitilistesse aktsioonidesse, kuid on vaid aja küsimus, millal see muutub üldiseks ja protestid omandavad poliitilise mõõtme.

Venemaa eriteenistused peavad selliseid majandusprobleemidest tingitud rahutusi oluliseks julgeolekuohuks ning edasine areng lähtub sellest, kui kiiresti ja adekvaatselt suudetakse reageerida majandusliku rahulolematuste ilmingutele tulevikus.

Sissetulekute vähenemine ning elukalliduse tõusust tingitud rahulolematust on juba alates 2015. aastast väljendunud mittepoliitiliste meeleavalduste arvu suurenemises.

Tänapäeval on kübervahenditel üha kindlam roll sõjapidamises. Tekkinud on olukord, kus küberruumis toimuv areng mõjutab otseselt riikidevahelisi suhteid.

2016. aastal võis iga päev üle maailma sooritatud pahatahtlike küberrünnete arvu lugeda miljardites ning arvestada tuleb jätkuva tõusutrendiga. Venemaa kujutab endast kübersfääris Eesti Vabariigile suurimat ohuallikat. Eesti on vaenuliku kübertegevuse sihtmärgiks nii eraldi kui ka EL-i ja NATO liikmesriigina. 2016. aastast on teada Eesti riigiasutuste välisvõrkude korduvaid kaardistamisi ja proovirünnakute kampaaniaid.

Kuigi riiklikult koordineeritud küberrünnaku abil Eesti mõne kriitilise taristu halvamine ei ole 2017. aastal tõenäoline, on siiski kindel, et Eesti jääb vaenuliku kübertegevuse sihtmärgiks. Eestis viibivad NATO üksuste liikmed on jätkuvalt vaenulike eriteenistuste küberluure teravdatud tähelepanu objektiks. Vaadates 2016. aastal USA-s segadust külvanud küberrünnakuid ja naaberriigi Läti EL-i Nõukogu eesistumise kogemust 2015. aastal, on ka Eesti puhul tõenäoline välisriikide küberkurjategijate täiendav aktiveerumine 2017. aasta teisel poolel. Selliste katsete eesmärk on seada kahtluse alla Eesti kui e-riigi maine ja riigi toimimine ning ühel või teisel viisil kahjustamine.

Venemaalt lähtuvad ohud

Endiselt on aktiivsed Venemaa valitsuse ja eriteenistustega seotud küberrühmitused, kes planeerivad hoolikalt rünnakuid väljavalitud sihtmärkide vastu. Sihtmärkide seas on EL-i ja NATO institutsioonide, samuti Venemaa huviorbiidis olevate riikide valitsusasutuste infosüsteemid. Palju segadust suudeti tekitada USA presidendivalimistele ja Demokraatliku Partei juhtkogule (DNC), lekitades varastatud tundlikku materjali läbisegi võltsitud dokumentidega.

Nagu varasematelgi aastatel, ei jäänud 2016. aastal rünnakutest puutumata ka Eesti riigisektor. Andmepüügirünnakute sihtmärgiks olid Riigikogu, Välisministeeriumi ning Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi töötajate postkastid. Taoliste rünnakute näitena saab tuua 2016. aastast juhtumi, kui üritati varastada *Bellingcati* uurimisrühma soomlasest liikme valduses

olevat informatsiooni, mis puudutas Ukraina sõjalist konflikti ja reisilennuki MH17 allatulistamise uurimist.

Veebiruumis toimuvat infovahetust kasutavad Venemaa eriteenis- tused lähteplatvormina sihitatud andmepüügirünnakute planeeri- misel ja täideviimisel. Kuigi ründajad varjuvad selliste katterühmi- tuste taha nagu Cozy Bear, Fancy Bear või CyberBerkut, on siiski kindel, et kõigi selliste rünnakute eesmärk on teenida Venemaa in- formatsioonilise julgeoleku doktriini huvisid. Venemaa positsiooni edendamiseks maailmas kombatakse ja pannakse proovile nii oma konkurentide kui liitlaste kübertaristuid.

Internetivabaduse piiramine

Informatsioon on nii demokraatlikus kui autokraatlikus ühiskon- nas üks olulisemaid ressursse, mida on tänapäeval aina keerulisem hallata ja ohjata. Küberruumis ei ole riiklikult alati võimalik oma kodanikke sealsete ohtude eest kaitsta. Samas on vaba sõna leviku- ga internetis algusest peale kaasas käinud püüdlused seda ühel või teisel viisil piirata. Ilmekaim näide sellest on Hiina Rahvavabariik, kus igapäevase veebikasutuse lahutamatuks osaks on olnud riiklik internetiliikluse jälgimine ja sisu filtreerimine. Internetis toimuvat püütakse ohjeldada näiteks ka Iraanis, kus lõppeesmärk on auto- noomse siseriikliku interneti loomine, mida on riiklikel institut- sioonidel hõlpsam jälgida ja kontrollida.

Aina jõulisem on kontrollipoliitika ka Venemaal, kus seda tehakse nii võrguliikluse jälgimiseks kui ka kodumaiste tark- ja riistvarala- henduste kasutuselevõtmiseks. Venemaa uue infodoktriini koha- selt tuleb aktiivsemalt võidelda kõikide küberruumist lähtuvate piiriüleste ja riigisiseste ohtudega ning ühe julgeolekumeetmena nähakse sõltuvuse vähendamist välismaistest IT-lahendustest, aga

Venemaa valitsuse ja eriteenistustega seostatavad aktiivsed küberrühmitused pälvivad 2016. aastal suurt tähelepanu.

From noreply@stratfor.com
Subject Geopolitical Weekly
To [REDACTED]

Dear Sir,
Please read this report by Stratfor Global Intelligence:
<http://stratforglobal.net/weekly/51586/ruthless-and-sober-syria>
Kind regards,

Stratfor Global Intelligence

P.O. Box 92529
Austin, Texas 78709-2529
USA
T +1 512 744 4300
F +1 512 744 4334

Rühmituse APT28 andmepüügikatse. Võltsaadress (stratforglobal.net) on loodud nii, et see sarnaneks tegelikuga (stratfor.com). Link suunab lõpuks ka artiklini, aga vahepeal kaasneb nuhkvara (ingl k spyware) allalaadimine. Ka kirjavead viitavad võimalikule andmepüügirünnakule.

Allikas: ESET

ka võimalust oma riigi Interneti eraldamiseks ülejäänud maailma inforuumist. 2016. aasta keskel võttis Riigiduum vastu nn Jarovaja terrorismivastase võitluse paketi, mis kohustab võrgu- ja sideteenuste pakkujaid hoiustama klientide kohta käivat informatsiooni ja võimaldama eriteenistustele ligipääsu krüpteeritud andmetele. Laiemas plaanis tahetakse sel moel võimaldada Vene eriteenistustele terrorismivastase võitluse katte all täielik ligipääs Vene kodanike võrgukasutusele. Sellised otsused näitavad selgelt, et Venemaa liigub järjest jõulisema inforuumi kontrollipoliitika suunas.

Hoolimata katterühmituste taha peitumisest on kindel, et operatsioonide taga on Vene riik ja selle eriteenistused.

Luna- ja pahavara leviku kasv

Pahavara levik 2017. aastal ei vähene. Jätakuvalt kujutavad endast suurt ohtu üha keerukamalt ülesehitatud lunavara-tüüpi (ingl k *ransomware*) pahalased, kus ründe tagajärjel ohvri arvuti failid krüpteeritakse ja nende avamise eest nõutakse lunaraha. Küberkurjategijatele on sellest saanud tulus äri, sest ründeid pakutakse juba teenusena. Senisest enam tuleb pöörata tähelepanu mobiiliseadmete turvalisusele, kuna uueks ja ohtlikuks trendiks on kujunenud just nendele loodud andmepüügiskeemid. Mobiilsete nutiseadmete kasutajad on endiselt veendunud, et erinevalt arvutitest ei ole viirusetõrjetarkvara kasutamine nendes vajalik. Samas tuleb igapäevaselt kasutatava tehnika digitaliseerimise ning värkvõrgu (ingl k IoT – *Internet of Things*) laialdasema kasutuselevõtu puhul silmas pidada, et mida tihedamalt ollakse ühendatud, seda suurem on oht langeda kuritahtliku kübertegevuse ohvriks. Seetõttu on oluline panustada küberhügieenile ja -turvalisusele.

KUIDAS SAADA ARU, ET OLED OHUS

1. Sinu e-posti või sotsiaalmeedia konto parooli on üritatud muuta või on keegi kõrvaline isik seda juba teinud;
2. Sinu arvutisse või nutiseadmesse on ilma sinu loa ja teadmata installitud tundmatuid rakendusi ja tarkara;
3. Sinu arvuti või nutiseade on tavapäratult aeglane ja koormatud ning aeg-ajalt ilmuvad ekraanile klikkima kutsuvad hüpikaknad või veidrad reklaamtekstid;
4. Sulle on saadetud kahtlase ja arusaamatu sisuga e-kirju ning sa oled püüdnud avada neis sisalduvaid manuseid või hüperlinke.

Koduarvutitest, aga aina rohkem ka võrgustatud ja madala turvalisusega koduseadmetest koosnevaid *bot*-võrgustikke kasutavad kurjategijad täiendava abivahendina igapäevaste rünnakute korraldamisel. Samuti on 2016. aastast teada juhtumeid, kui SWIFT-süsteemiga manipuleerides varastati miljoneid eurosid. Koos tehnoloogilise edasiminekuuga tuleb suurendada ka teadlikkust seonduvatest ohtudest ja sellest, kuidas tehnoloogia viimast sõna võidakse kasutajate teadmatuse tõttu kasutada hoopis nende kahjuks.

39

2016. aasta juulis leppisid NATO liikmesriigid kokku, et edaspidi käsitletakse kübervaldkonda omaette sõjapidamise domeenina. Aina enam mõistetakse kübervahendite olulisust hübriidsõjas, mistõttu tuleb teha ühised tegutsemiskavad, et olla valmis küberuumist lähtuvale agressioonile reageerima ja vajadusel agressorile vastama. Nagu on näidanud 2016. aasta ulatuslikud andmelekked USA-s, EL-is ja ülejäänud maailmas, tuleks senisest läbimõeldumalt panustada küberturvalisusesse sellistes tehnoloogiavaldkondades, kus varem ei oleks rünnakud olnud mõeldavad, nagu näiteks meditsiinis või sõiduvahendites. Tehnoloogilise arengu ja võrgustuva ühiskonna kontekstis on selge, et kübersõja arengul on üha suurem roll nii praeguse aja aktiivsetes konfliktikolletes kui ka maailmapoliitika kujundamisel.

Vene relvajõud

Lääne strateegilisel suunal

40

2016. aastal Venemaa relvajõudude arengus ning aktiivsuses suuri muutusi ei olnud. Üldjoontes jätkus viimase kümnekonna aasta trend – ümberrelvastamise ja relvajõudude aktiivsuse stabiilne kasv. Peale selle loodi 2016. aastal uusi üksusi ja väejuhatusi, eelkõige fookusega Lääne strateegilisel suunal ja eriti Ukraina vastu.

Nagu varasematelgi aastatel, olid Eestile 2016. aasta tähelepanuväärseimad sündmused seotud uute relvasüsteemide juurdetoomisega Läänemere regioonini. 2016. aasta oktoobris saabusid Balti Laevastiku koosseisu projekt 21631 BUJAN-M klassi raketilaevad Serpuhhov ja Zeljonõi Dol. Mõlemad keskmise suurusega lahingulaevad on varustatud raketisüsteemidega KALIBR-NK (laskeulatus kuni 2600 km). Need laevad koos pardal olevate raketidega annavad meri-maa ründevõime, mida Balti laevastikul varem ei olnud.

2016. aastal paigutati Kaliningradi oblastisse kõige uuemad kal-dakaitse-raketisüsteemid BAL ja BASTION. Jätakuvalt harjutatakse ISKANDER-M taktikaliste raketisüsteemide ajutist viimist Kaliningradi oblastisse. 2016. aasta oktoobris viidi näiteks õppuse raames tsiviilpraamil Ambal Kaliningradi oblastisse ISKANDER-M raketiüksus. Sarnane õppus toimus 2014. aasta detsembris. Lähiajal

2016. oktoobris Balti laevastiku koosseisu lisatud raketilaev Serpuhhov Bosporuse väinas, teel Vahemerele ja sealt edasi Läänemerele.

Reuter/Scanpix

relvastatakse Kaliningradi raketibrigaad tõenäoliselt alaliselt ümber ISKANDER-M reaktisüsteemile.

Moodsaimate operatiivtaseme relvasüsteemide ümberpaigutamisega Läänemere regioonis püüab Vene Relvajõudude juhtkond suurendada võimet takistada juurdepääsu ja tegevusvabadust ning valmistuda potentsiaalse sõjalise konflikti puhul sõjateatrit isoleerima. Sõjalises planeerimises panustab Relvajõudude juhtkond endiselt erioperatsioonidele, asümmeetrilistele meetmetele ning strateegilisele ja taktikalisele tuumarelvale. Need tegevused toetavad idanaabri sõjalise planeerimise pikaajalist eesmärki – kompenseerida tavavägede konventsionaalseid puudujärke võrdluses NATO-ga ning saavutada sõjaline eelispositsioon Lääne strateegilisel suunal.

Lääne strateegilise suuna tähtsustamine sõjaliste võimete parandamisel tuleneb Vene Relvajõudude juhtkonna kauaaegsest ohupildist, kus peamise vastasena nähakse USA-d ja NATO-t. NATO mistahes tegevus või tegevusetus seda maailmavaadet tõenäoliselt ei muudaks. Kremli jutt sellest, et Venemaa alustas oma sõjalise võimekuse suurendamist Balti operatiivsuunal NATO suurema tähelepanu ja kohaloleku tõttu Läänemere regioonis pärast 2014. aasta Walesi ja 2016. aasta Varssavi tippkohtumise otsuseid, ei vasta tõele. Venemaa relvajõud on Lääne sõjaväeringkonda järjekindlalt tugevdanud juba kümmekond aastat. Selle aja jooksul on Lääne sõjaväeringkond olnud esmatähtis nii ümberrelvastamisel moodsale tehnikale (sealhulgas said Lääne sõjaväeringkonna üksused esimestena näiteks S-400 õhutorjesüsteemid, ISKANDER-M raketisüsteemid, Stereguštši klassi korvetid ja Su-34 hävitajad), kui ka uute üksuste

Venemaa relvajõud on tugevdanud Lääne sõjaväeringkonda järjekindlalt juba kümmekond aastat ning hiljutised relvastuse paigutused ei saa kuidagi olla seotud NATO suurema kohalolekuga Läänemere regioonis.

Iskander raketid Punasel väljakul Moskvast.

RIA Novosti/Scanpix

ja väejuhatuste loomisel – Lääne sõjaväeringkond oli esimene, kus taastati diviisid, näiteks 2. motolaskurdiviis ja 4. tankidiviis, ning tankiarmee – 1. tankiarmee loodi 2014. aastal.

Venemaa relvajõud reageerivad NATO täiendavale kohalolekule regioonis pigem taktikaliste aktsioonidega, eelkõige on aktiveerunud luuretegevus ning provokatiivsed manöövrid, näiteks Kaliningradi Su-24 pommitajate madallennud üle USA hävitaja USS Donald Cooki 11.04.2016.

Jätakuvalt on Venemaa Relvajõudude üks suurimaid probleeme kvalifitseeritud personali (lepinguliste sõjaväelaste, noorem-spetsialistide) nappus. Maksimaalselt üks pataljon igast maaväe manööverbrigaadist on täielikult või suures osas mehitatud lepinguliste sõjaväelastega. Ainult õhudessantväed ja eriüksused on paremini komplekteeritud.

Lääne sõjaväeringkond koos õhudessantvägedega on suuteline kiireks regionaalseks konfliktiks ühel operatiivsuunal välja panna maksimaalselt 30–34 pataljoni taktikalise gruppi (s.o suurusjärgus 20 000 – 30 000 sõjaväelast). Maaväeüksusi toetab Lääne sõjaväeringkonnas 2 suuremat, 6 keskmist ning 23 väiksemat lahingulaeva, 4 suurt dessantlaeva, 2 allveelaeva, umbes 120 hävituslennukit, 70 ründelennukit ja 120 helikopterit. Laiem sõjaline konflikt nõuab pikemat ettevalmistusaega, sealhulgas vägede juurde toomist Kesk- ja Lõuna sõjaväeringkonnast või reservväelaste mobilisatsiooni. Vene relvajõudude tegevusvabadust maailmas pärsivad praegu lõpetamata konfliktid Süürias ja Ukrainas.

Majanduslikud probleemid on sundinud Venemaad vähendada kaitsekulutusi. Kuid majandusprobleemidele vaatamata on sõjandus endiselt suuruselt teine ning sisejulgeolek neljas kuartikkel Venemaa eelarves.

Majanduslikud probleemid on sundinud Venemaad kaitsekulutusi mõnevõrra vähendada. Venemaa riigieelarve aastateks 2017–2019 näeb ette kaitsekulutuste vähenemist 2,7–2,8 trln rublani (40–41 mld eurot).¹⁷ Lühiajalised muudatused kaitse-eelarves ei mõjuta otseselt sõjalist võimekust, kuna rahastamise vähendamine mõjutab sõjatööstust tavaliselt viitega. Senine sõjaline võimekus säilib vaatamata ajutistele rahastamisraskustele, ning juba tellitud ja ehitatavad relvasüsteemid antakse relvajõududele üle. Relvasüsteemide ning suurte taristuprojektide vähendamiseks peaksid eelarvekärped olema pikemaajalised. Praegu loodab Venemaa juhtkond, et majandusraskused on ajutised.

¹⁷ 2016. aasta riigieelarve esimeses versioonis oli kaitsekulutusteks planeeritud 3,1 trln rubla.

Ukraina kriis ja Lääne sanktsioonid on mõjutanud sõjalaevade ehitust. Tuumaallveelaevade ja abilaevade tootmine kulgeb küll enam-vähem plaani kohaselt, kuid näiteks majandussanktsioonidest tingitud raskused jõuseadmete tarnimisel on mõjutanud mõne suure pealveelaeva valmimist. See ei takista aga Vene sõjalaevastikul aasta-aastalt aktiivsemaks muutumast ega sooritamast sõjalisi või jõunäitamise operatsioone nii lähiregioonides kui ka kaugetes mereregioonides.

Vaatamata majanduslikele probleemidele on sõjandus Venemaa eelarves endiselt suuruselt teine kuluartikkel, mis ainuüksi Venemaa ametlikel andmetel¹⁸ moodustab 3,7% SKP-st. Neljas kuluartikkel riigieelarves on sisejulgeolek, mille alla kuulub ka Rahvuskaart (endised siseväed).¹⁹ 2016. aastal muudeti riigieelarve koodeksit ning anti eelarve eest vastutavale rahandusministrile õiguse muuta riigieelarve kulude jaotust 10% ulatuses otsustuskorras, läbimata eelarve menetlust. Rahandusminister võib eelarvet muuta juhul, kui seda on vaja riigi sõjalise või sisejulgeoleku, sealhulgas luuretegevuse tagamiseks.

Venemaa otsese sõjalise ründe oht NATO liikmesriikidele 2017. aastal on madal. Arvestades asjaolu, et Venemaa valitsuse näol on tegemist autoritaarse režiimiga, ei saa siiski täiesti välistada ohtu, et Venemaa juhtkond teeb strateegilise vaeleparvestuse ja otsustab proovile panna NATO kollektiivkaitse toimimise. Vene režiimil on pealegi vaja alati esiplaanil hoida välisvaenlase kuvandit, et juhtida tähelepanu kõrvale riigisisestest probleemidest ning summutada ühiskonna demokraatiataotlusi. Venemaa Relvajõudude aktiivsus on 2017. aastal tõenäoliselt kõrge. Arvatavasti jätkuvad ootamatud ulatuslikud lahinguvalmiduse kontrollid. Suurimat aktiivsust võib oodata 2017. aasta septembris, suurõppuse „Zapad – 2017“ ajal. Õppuse raames harjutatakse tõenäoliselt regionaalset konflikti NATO-ga Läänemere regioonis. Vene sõjalaevastik demonstreerib ka edaspidi oma kohalolekut maailmamerel, varustab intensiivselt meritsi Süürias paiknevat väekontingenti. Tõenäoliselt jätkub Vene relvajõudude grupeeringu tugevdamine ning uute üksuste loomine Arktika piirkonnas, Krimmis ja Kaliningradis.

2017. aastal on Venemaa relvajõudude aktiivsus Lääne suunal kõrge. Suurimat aktiivsust võib oodata septembris, strateegilise suurõppuse "Zapad – 2017" ajal, mille raames harjutatakse tõenäoliselt regionaalset konflikti NATO-ga Läänemere regioonis.

18 Venemaa riiklikud kulutused sõjandusele ei ole läbipaistvad. SIPRI metoodika järgi on kaitsekulutuste osakaal hinnanguliselt kuni 5,4%.

19 Esimene kuluartikkel Venemaa föderaalelarves on sotsiaalkulud.

Vene sõjatööstuskompleks

Nõukogude Liidu lagunedes päris Venemaa Föderatsioon hinnanguliselt 80% kokkuvarisenud suurvõimu sõjatööstuse mahust.²⁰ Samas oli Venemaa suuteline tootma üksnes 20% NSV Liidu relvasüsteemidest ilma tootmissisenditeta teistest liiduvabariikidest. Väljaspool Vene NFSV-d paiknes sõjatööstus peamiselt Ukrainas ja Valgevenes, ülejäänud liiduvabariikide panus sõjatööstuskompleksi (STK) piirdus peamiselt allkomponentide tootmisega. NSV Liidu tuumarelvakompleks paiknes tervenisti Venemaal, mis päris maailma suurima tuumarelvatootmise võime terviklikul kujul. Pärast NSV Liidu lagunemist tehtud ponnistused Vene STK sõltuvussidemete katkestamiseks Ukraina ja Valgevene sõjatööstusettevõtetega on jõudnud lõppfaasi, kuigi osa sidemeid püsib veel hinnanguliselt 3–4 aastat.²¹

1990. aastate majandusraskused viisid Vene sõjatööstuse sügavasse kriisi. Relvastuse tootmiskaht vähenes üle kümne korra ning sõjatööstuskompleksi töötajate arv kahanes 6,5 miljonilt 2 miljonile. Sel ajajärgul suutsid Vene STK tööstuslikku baasi napilt üleval hoida ebaregulaarsed toetused, minimaalsed riiklikud tellimused näiteks proovipartiide mahus, lootuses tootmistsüklid käigus hoida, ning üksikutele platvormidele keskendunud relvaeksport. Sõjatööstuse sügavaim punkt oli 2000. aastal, kui tootmiskaht oli 5–7% 1991. aasta tasemest, valdav osa sellest eksporttellimused. Vene relvajõudude varustamine

20 Vene sõjatööstussektor hõlmab 1300–2000 ettevõtet, pakkudes tööd 2 miljonile tööliisele, mis on 2,7% kogu Venemaa tööjõubaasist ning 10% tööstuslikus tootmises hõivatud inimestest.

21 Valgevene sõjatööstus on Venemaale tarninud raketikomplekside kandurmasinaid, mobiilsete juhtimispunktide sidesüsteeme, mikroelektronika tootmismasinaid ning soomusmasinate optoelektronikat. Ukraina sõjatööstusettevõteted on Venemaad varustanud peamiselt sõjalaevade, helikopterite ja tiibraketide turbiinidega, ballistiliste ja kosmoseraketide juhtimisblokkidega, elektroonilise luure satelliitidega, õhk-õhk tüüpi rakettide ja rakettide otsingusensoritega ning transpordilennukitega. Vene sõjatööstus pole veel suutnud asendada Ukraina päritolu (pealvee) sõjalaevade ajamisüsteeme ning mõnede ballistiliste rakettide juhtimisblokkide mooduleid. Sõltumatu tootmisvõimekuse saavutamine on realistlik aastatel 2018–2020.

Irkuti lennukitehase tootmisliin.

<http://eng.irkut.com>

konventsionaalse relvastusega oli 1990. aastate keskpaigaks pea-aegu lakanud, sõjatööstuskompleksi töötajate keskmine vanus oli tõusnud 58 aastani ning tootmisliinide amortisatsioon koos tehnoloogiate kadumisest tekkinud „pudelikaeltega“ piiras tootmisvõimsused murdosale 1991. aasta mahust. 2000. aastaks oli Vene sõjatööstuskompleks jõudnud pöördumatust lagunemisest vähem kui kümnendi kaugusele.

Aastatel 2000–2010 viidi ellu kiratseva sõjatööstuse restruktureerimisprogramm. Kogu sektorit hõlmava reformi tuum seisnes uurimisinstituutide, konstruktoribüroode ja sõjatehaste konsolideerimises vertikaalsete tööstuskonglomeraatide²² ümber. Taristu uuendamine ja tootmisahelate taastamine eemaldas järk-järgult seeriatootmist takistanud „pudelikaelad“.

2011. aastaks oli Venemaa sõjatööstuskompleksi lagunemine peatatud, struktuurireform suures osas lõpetatud ning materiaaltehnoloogilist baasi moderniseeriti laialdaselt. Reformide tulemusena oli taastatud 50% „kaotatud kümnendil“ minetatud tootmisvõimsustest, uuendatud märkimisväärne osa tootmisvahenditest, stabiliseeritud töötajate arv 2 miljoni juures ning see oli läbinud märkimisväärse noorenemiskuuri nii, et 2012. aastaks oli STK töötajate keskmine vanus langenud 58-lt 46-le.

²² Almaz-Antei (õhutorjekompleksid), Ühendatud Lennukitootmiskontsern, Ühendatud Laevaehituskontsern, Ühendatud Mootoritootmise Kontsern, Sozvezdie (side- ja juhtimissüsteemide kontsern) jmt valdusfirmad koondasid kõik teatud tüüpi militaarsüsteemi tootmises tegevad sõjatööstusettevõtted.

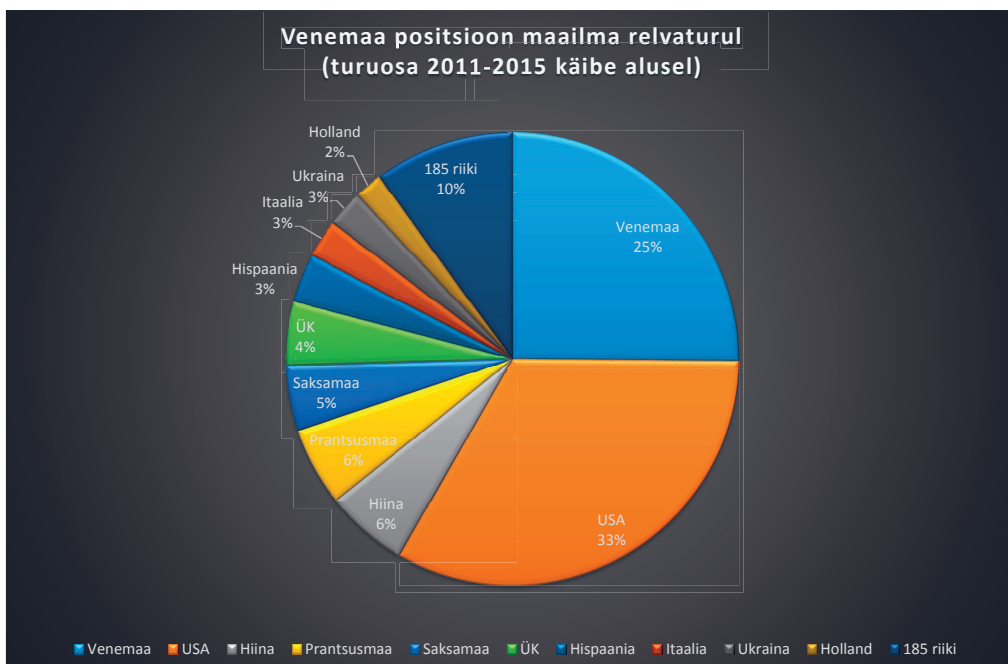
2016. aasta seisuga on sõjatööstus sellisel tasemel, et suudab täita Vene Relvajõudude ambitsioonika aastateks 2011–2020 tehtud relvastusprogrammi, kuigi mitte soovitud ajalistes raamides.

Venemaa on üks väheseid riike, kellel on võime suures osas iseseisvalt välja arendada ning toota uue põlvkonna õhu-, maa-, mere- ning tuumarelvastust.

Seeriatootmise võime relvaliikide löikes varieerub praegu olulisel määral – suure tootmismahu on saavutanud näiteks õhutõrjesüsteemid, taktikalised lahingulennukid, raketikompleksid, transpordi- ja lahingukopterid. Uue põlvkonna maaplatvormide, suurte pealveelaevade ja strateegiliste lahingulennukite tootmisahelaid alles formeeritakse. 2016. aasta seisuga on sõjatööstus sellisel tasemel, et suudab Vene Relvajõudude ambitsioonika relvastusprogrammi täita, kuigi mitte soovitud ajalistes raamides.

Tähtsus geopoliitilises kontekstis

Venemaa on üks väheseid riike, kellel on võime suures osas iseseisvalt välja arendada ning toota uue põlvkonna õhu-, maa-, mere-, kosmose- ning tuumarelvastust. Kuigi NSV Liidu geostrateegiline potentsiaal ei kandunud täiel määral üle Venemaale, tagab sõjatööstus uurimisinstituutide, konstruktoribüroode, sõjatehaste ning tooraine ja erimaterjalide ressursside toel Venemaale suutlikkuse arendada sõltumatut militaarvõimekust. Analoogne võimekus on maailma tööstusriikidest üksnes Ameerika Ühendriikidel ning keskpikas perspektiivis väljaarendamisel Hiina Rahvavabariigis. Euroopas suudetakse kõrgtasemelist relvastust välja arendada üksnes riikide koostöös ning sedagi mitte kogu relvasüsteemide spektris.

Vähe on relvaplatvorme, mille väljaarendamisel on Vene STK-l olulisi puudujääke disaini, arendustöö või tootmismahu osas – seda esineb lennukikandjate ning suurte dessantlaevade, relvastatud mehitamata droonide ning teatud tüüpi militaarsatelliitide puhul. Ajamite, sensorite ning pardarelvastuse tootmises on Vene STK sõltumatu, suurim kitsaskoht on vaid jätkuv võimetus toota Ukrainast sõltumatult lahingulaevade turbiine. Baaskomponentide tasemel sõltub Vene sõjatööstus endiselt teatud määral importtoodangust, ent see sõltuvussuhe väheneb pikkamööda. Vene sõjatööstuse märkimisväärseim mahajäämus on mikroelektronika sektoris, mis on peamine pärssiv faktor uue põlvkonna relvaplatvormide väljatöötamisel ning seeriatootmisel.

Geopoliitilises kontekstis toimib sõjatööstus ühe instrumendina, mis võimaldab Kremlil mõjutada protsesse maailmaareenil. Venemaa suunab strateegilist tasakaalu mõjutavad relvatarned ja militaarsed tehnoloogiasiirded läbimõeldult riikidesse, mida ta tahab Lääne välispoliitiliselt orbiidilt kaugemale nihutada. Niimoodi toimides loob sõjatööstus Venemaale kasulikke ühepoolseid sõltuvussidemeid, kuna keerukate relvasüsteemide hooldusega kliendid ilma Vene STK-ta hakkama ei saa. Peale selle on STK välisvaluuta hankimise allikas, kuna see on Venemaa üks väheseid tööstusliku tootmise sektoreid, mille toodang on maailmaturul konkurentsivõimeline.

Venemaa relvajõud Ukrainas

Donbassi sõja kohta on ebatäpne kasutada mõistet "külmutatud konflikt". See on vägagi aktiivne konfliktikolle, kus Venemaa kontrollib otseselt sõjategevuse intensiivsust.

Ukraina väed seisavad Donbassis silmitsi Vene relvajõudude 1. ja 2. armeekorpusega, mis on maskeeritud separatistide maakaitseüksusteks. Seda väekontingenti juhivad ja varustavad Venemaa Relvajõud.

Sõjaliste interventsioonide, ebastabiilsuse ja külmutatud konfliktide abil püüab Venemaa juhtkond takistada Ukraina ja teiste riikide lahkumist Venemaa taotletavast mõjusfäärist ning takistada nende integreerumist lääneriikidega. Donbassi konflikti kohta on mõiste „külmutatud konflikt“ ebatäpne. Tegemist on vägagi aktiivse konfliktikoldega, kus Venemaa kontrollib otseselt sõjategevuse intensiivsust. Venemaa Relvajõududes 2015. ja 2016. aastal formeeritud uued üksused Ukraina põhja- ja kirdepiiril sunnivad Ukraina relvajõude oma niigi piiratud ressursse Donbassi konfliktialalt mujale hajutama.

Ukraina väed seisavad Donbassis silmitsi Vene Relvajõudude 1. ja 2. armeekorpusega, mis on maskeeritud separatistide maakaitseüksusteks. Tegelikult on see raskerelvis kuni 35 000-meheline Vene ekspeditsioonivägi, mille põhijõu moodustavad Venemaa kodanikud²³, mitte okupeeritud aladelt värvatud ja sundmobiliseeritud elanikud. Korpuste ohvitserid on valdavalt Venemaa regulaarvägedest rotatsiooni korras Ida-Ukrainasse teenima saadetavad sõjaväelased. Seda väekontingenti juhivad ja varustavad Vene Relvajõud. Kaks armeekorpust moodustavad Vene vägede esimese ešeloni Ukraina suunal, mille ülesanne on kaitsta vallutatud alasid ning hoida Ukraina riiki ja ühiskonda pideva sõjalise surve all. Venemaal, piiriäärses Rostovi oblastis paikneb aga n-ö teine ešelon, mis koosneb Vene regulaarvägede kohalikest üksustest. Nende ülesanne on heidutada ning vajadusel sekkuda, kui Ukraina Relvajõud peaksid üritama Donbassi tagasi vallutada. Seega kontrollib Venemaa täielikult sõjalist eskalatsiooni Donbassis ning relvarahust kinnipidamine sõltub täielikult Venemaa tahtest. Kui Kremliil on tarvis survet Ukrainale suurendada, siis sõjategevus Ida-Ukrainas ägeneb. Kui aga on vaja demonstreerida rahvusvahelisel areenil konstruktiivsust, siis relvarahurikkumised vähenevad.

Venemaa kasutab konflikti Donbassis ka uute relvasüsteemide ja eritehnika katsetamiseks reaalses sõjaolukorras ning sõjaväelastele

23 Okupeeritud piirkondades loodud 1. ja 2. armeekorpuse isikkoosseisus on u 70% Venemaa kodanikke.

*Vene okupatsiooniväe
struktuur Ida-Ukrainas.*

lahingukogemuse andmiseks. Venemaa on Donbassis rakendanud sõjatehnikat, mida ei ole kunagi eksporditud ning mis ei ole olnud Ukraina relvajõudude arsenalis. Ennekõike puudutab see kõrgtehnoloogilisi raadioelektronilise võitluse vahendeid ja mehitamata lennumasinaid (UAV), mille kasutamist on Ida-Ukrainas korduvalt täheldatud.

Ukraina tegi 2016. aasta jooksul pingutusi oma relvajõudude võitlusvõime parandamiseks. Demobiliseeritud on 2015. aastal neljanda, viienda ja kuuenda osalise mobilisatsioonilainega teenistusse kutsutud sõjaväelased, kes on valdavalt asendatud lepinguliste sõjaväelastega. Ukraina Kaitseministeeriumi andmetel on 2016. aasta jooksul igas kuus sõlmitud 6000 uut lepingut teenistust alustavate sõjaväelastega.

Poliitiline olukord okupeeritud Ida-Ukrainas

Viimase aasta jooksul on Venemaa oluliselt tugevdanud haaret Donbassi nn rahvavabariikides – paljud separatistide sõjapealikud

**Okupeeritud aladest
on kujunenud
seadusetuse ja
omavoli piirkond.**

ja liidrid on tapetud või lahkunud ning need on asendatud uute, Moskva huvidega rohkem arvestavate inimestega.

Donbassi okupeeritud aladest on kujunenud seadusetuse ja omavoli piirkond. Venemaa määratud valitsejate võitlus võimu ja omakasu nimel on kaasa toonud verised arveõiendamised. Ükski seadus sõjandite kontrolli all olevale territooriumile ei ulatu, seega selgitavad võimutsejad omavahelisi suhteid vägivald ja omakohtu abil. Atentaadid, kadumised ja tapmised on muutunud igapäevaseks. Atentaadi tagajärjel hukkunud sõjapealikkude Arseni Pavlovit ülistati sangarina, vaatamata sellele, et ta oli uhkusega tunnistanud oma käega sõjavangide tapmist. Paraku ei jää Donbassi olukorraga seonduvad julgeolekuohud ainult lokaalseteks. Lennu MH17 allatulistamine on kurb näide sellest, milline julgeolekuoht on Donbassi destabiliseerimine Venemaa poolt.

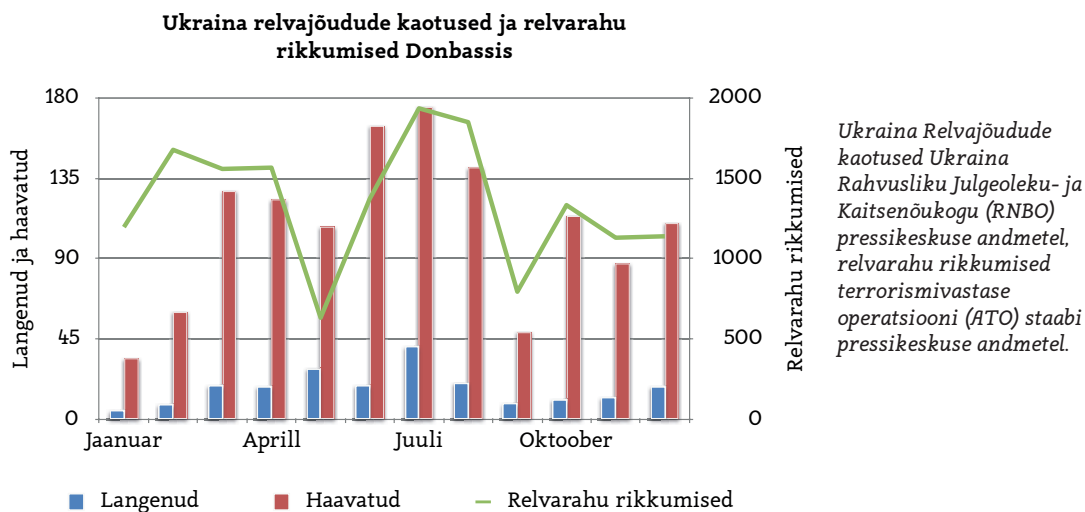
Minski rahuprotsessis poolte eesmärgid lahknuvad – Euroopa Julgeoleku- ja Koostööorganisatsioon (OSCE) tahab seada teed rahu poole ja Ukraina taastada keskvalduse kontrolli okupeeritud alade üle, kuid Venemaa juhtkond kasutab Minski protsessi konfliktis käimas hoidmiseks.

Donbassi konflikti väljavaade 2017. aastaks on muutumatu. Konflikti kestmine suurendab Venemaa kindlust, et Ukraina ei integreeru

*Okupeeritud
territoorium
Ida-Ukrainas ja
annekteeritud Krimmi
Lõuna-Ukrainas.*

Lääne struktuuridesse. Tõenäoliselt jääb sõjaline aktiivsus üldiselt madalaks, varieerudes vastavalt Venemaa soovile mingil hetkel survet avaldada. Ukraina konfliktile sõjalist lahendust tõenäoliselt ei taotle, kuna Venemaa on näidanud võimet ning valmisolekut sellised katsed väärata. Venemaa eesmärk on Ukrainat kurnata ja diskrediteerida, et sillutada teed Ukrainat kontrollida võimaldavate mehhanismide loomisele.

Sotsiaal-majanduslik olukord Ida-Ukrainas ja Krimmis

Lahingutegevuse tagajärjel on Ida-Ukrainas mitmel pool tekkinud pikaajalisi tõrkeid vee-, elektri- ja gaasivarustuses. Hävinud on suur osa elumajadest, mõnel äärmuslikul juhul, nagu näiteks Debaltseves, on peaaegu kõik hooned hävinud või elamiskõlbmatud.

Konfliktieelsest 4 miljonist elanikust oli 2016. aasta augusti seisuga okupeeritud aladele jäänud vaid umbes 3 miljonit inimest, ligi pooled neist pensionärid. Nende ainus sissetulekuallikas on pension ja sotsiaalabi, mida võimud maksavad ebaregulaarselt. Kuigi 2014. aasta detsembris katkestas Ukraina keskvalitsus sotsiaaltoetuste ja abiraha eraldamise okupeeritud territooriumile, saab osa seal elavatest inimestest endiselt pensioni ja sotsiaalabi Ukrainalt. Selleks on paljud Ida-Ukraina elanikud end registreerinud riigisisest ümberasustatud isikutena Ukrainas väljaspool okupeeritud territooriumi.

Kiievi Rahvusvahelise Sotsiaaluuringute Instituudi teatel oli 2016. aasta oktoobri lõpu seisuga Ida-Ukraina okupeeritud aladel kõige suurem puudus ravimitest, toiduainetest ja majapidamistarvetest.

Kuigi Venemaa Eriolukordade Ministeeriumi andmetel koosneb nende humanitaarabi valdavalt just eelnimetatust, varastavad nn rahvavabariikide liidrid selle tihtipeale ära. Meditsiinasutustel napib ravimeid, nii et patsiendid peavad ise protseduuride eest maksuma. Suuri probleeme on eriti meditsiiniteenuste kättesaadavusega. Väiksemaid ettevõtteid on okupeeritud Ida-Ukraina aladel 2014. aastast saadik omastanud okupatsioonivõimud. Ka sealsed suurettevõtted on pidanud tegevust piirama.

Ukraina rakendatud blokaadid Krimmile (kaubandus, elekter, vesi) on vähehaaval tekitanud kohalikus elanikkonnas rahulolematust uute võimudega. Elukvaliteet on langenud ning rahul ei olda toiduainete hindade tõusuga. Oluliselt on vähenenud turism, mis on olnud Krimmi majanduse väga oluline osa.

Paljud Donetski ja Luganski oblasti okupeeritud aladel tegutsenud ettevõtete esindused hakkasid pärast seda, kui okupatsioonivõimud need omastasid, tegutsema „uute“ kaubamärkide all.

Venemaa sekkumine Süürias

Venemaa jätkas oma relvajõududega osalemist Süüria konfliktis, vaatamata president Putini 2016. aasta märtsis antud lubadusele suurem osa vägedest Süüriast välja viia. 2016. aasta lõpu seisuga oli Süürias endiselt Vene relvajõudude umbes 40 hävituslennukist, 20 helikopterist ja ligi 5000 sõjaväelasest koosnev kontingent. Venemaa on Süüriasse üles seadnud ka õhutõrjevõrgustiku oma moodsaimatest õhutõrjesüsteemidest S-400 ja „Pantsir“ ning kaldakaitse raketisüsteemid. Ühtlasi kasutavad Vene Relvajõud Süürias taktikalisi raketisüsteemi Iskander-M ja täheldatud on ka termobaarilise raketiheitesüsteemi Solntsepjok kohalolu. Süürias tegutsevad Vene sõjalised eraettevõtted, mis pakuvad sisuliselt palgasõdurite teenust.

2016. aasta oktoobris viisid Venemaa Relvajõud Tartusi mobiilse õhutõrjesüsteemi S300VM. See tiibrakettide vastase võitluse võimega süsteem kujutab endast täiendavat heidutusmeedet lääneriikide sõjalise sekkumise vastu. Oktoobris saatis Venemaa merevägi Vahemerele lennukikandjagrupi, mille koosseisus on Venemaa ainukene lennukikandja Admiral Kuznetsov, raske-aatomiraketiristleja Pjotr Veliki, suur allveetõrjelaev Severomorsk, kaks aatomiründeallveelaeva ja üks diiselallveelaev. Vene sõjalaevastiku alused jätkasid patrullteenistust Vahemeres ning operatsioone Süüria meritsi varustamiseks.

Venemaa välispoliitiline ja sõjaline narratiiv reklaamib aktiivset võitlust terroriorganisatsiooniga Islamiriik (IS), kuid tegelikult ei ole selles vallas tulemust – IS-i kontrollitav ala vähenes aasta jooksul ainult Süüria põhjaosas, kus islamiradikaalid on vastamisi hoo pis kurdidega. Just IS-i vastase võitluse teema jääb veidi tumestama Moskvale Süüria-küsimuses üldiselt edukat 2016. aastat. Nimelt vallutas IS 11.12.2016 taas Palmyra. See oli Moskvale erakordselt piinlik sündmus, kuna Palmyra vabastamisest IS-i käest veidi rohkem kui pool aastat varem, 2016. aasta märtsi lõpus, oli Venemaa teinud suure meediatsirkuse.

IS-i vastase võitluse asemel oli Vene vägede peamine saavutus taktikalises plaanis 2016. aastal Süüria valitsusvägede lüüasaamise ärahoidmine ning seejärel Hezbollahi ja teiste šiidi paramilitaarsete üksuste pealetungi toetamine relvastatud opositsiooniliste grupeeringute

Mai 2016. Valeri Gergijev ja Peterburi Maria teatri orkester esinemas Palmyras. Telesilla vahendusel osales ka Vladimir Putin.

TASS/Scanpix

Aleppo langemine Bashar al-Assad režiimi kätte on nii režiimile kui ka Venemaale ja Iraanile märkimisväärne propagandavõit, kuid sellega ei lõpe relvastatud opositsiooniliste grupeeringute võitlus režiimi vastu mujal Süürias.

vastu eelkõige Aleppos. Aleppo langemine Bashar al-Assadi režiimi kätte on nii režiimile kui ka Venemaale ja Iraanile märkimisväärne propagandavõit, kuid see ei lõpeta relvastatud opositsiooniliste grupeeringute võitlust režiimi vastu mujal Süürias. Samas tuleb märkida, et võit Aleppos vähendab relvastatud opositsiooniliste grupeeringute võimet avaldada survet režiimi tuumikaladele ja tugevdab seega al-Assadi režiimi positsioone Süüria konfliktis. Kahtlemata väheneb seetõttu oluliselt ka al-Assadi režiimi valmidus leppida poliitilise kompromissiga Süüria tuleviku küsimuses.

Kuigi Vene õhujõud reklaamivad täppisrelvastuse kasutamist Süürias, on valdav enamik seal kasutatud lennukipommidest siiski n-ö rumalad pommid. Seetõttu on Venemaa õhurünnakute tagajärjeks väga suured tsiviilkaotused. Rünatud on ka mitut haiglat.²⁴

Venemaa kasutab oma relvajõudude osalemist Süüria konfliktis peamiselt poliitilistel eesmärkidel, et näidata oma kohalolekut ja vajalikust maailma konfliktikolletes. Ühtlasi annab Süüria konflikt Vene relvajõududele võimaluse katsetada oma relvastust sõjatingimustes ning saada sellega täiendav müügiargument potentsiaalsetel eksportturgudel. Seega ei aita Venemaa interventsioon kuidagi kaasa rahvusvahelisele võitlusele terrorismiga, vaid pigem destabiliseerib niigi habrast julgeolekusituatsiooni Lähis-ida regioonis.

²⁴ 2016. aasta 30. septembril möödus aasta Venemaa otsesest sekkumisest Süürias ja sellega seoses teatas Süüria Inimõiguste vaatluskeskus, et aasta jooksul on Venemaa õhurünnakutes hukkunud üle 9300 inimese, sh umbes 3800 tsiviiliskut ja umbes 5500 relvastatud opositsiooniliste grupeeringute, aga ka nn Islamiiriigi võitlejat. Vaatluskeskuse direktori Rami Abdel Rahmani sõnul võib Venemaa õhurünnakutes hukkunute arv olla suuremgi, kuna paljudel juhtudel ei ole teada, millise riigi õhujõudude lennukite rünnakus on inimesed hukkunud. Umbes 20 000 tsiviiliskut on saanud Venemaa õhurünnakutes haavata.

Venemaa välispoliitilised huvid Süürias

Venemaa on edukalt täitnud Süüria konflikti sekkumise peamise eesmärgi – väljuda isolatsioonist, kuhu ta oli sattunud Ukraina kriisi tagajärjel, ning muutuda Ameerika Ühendriikidele läbirääkimispartneriks. Venemaa sekkumine Süürias iseloomustab Moskva taktikat lahendada tekkinud probleeme millegi uue „lauale toomisega“. Seejuures on Venemaa saavutanud olukorra, kus Süüria konflikti mistahes lahendus on ilma Moskva osaluseta võimatu.

Venemaa teine, laiem eesmärk – kinnistuda globaalsel areenil tegutseva jõuna – on Süürias sekkumisega samuti osaliselt täidetud, kuna ressursside piiratuse tõttu on Moskva keskendunud geopoliitiliselt olulisele Lähis-Idale ja loodab selle kaudu osaleda globaalsetes protsessides. Raske on uskuda, et Venemaa ja Iraan loobuksid Süüria praegust režiimi toetamast, arvestades sõjalisi pingutusi, mida mõlemad riigid on teinud selle tugevdamiseks, isegi juhul kui Bashar al-Assadi väljavahetamise osas õnnestuks rahvusvaheline kokkulepe saavutada ning sellega nõustuksid ka Moskva ja Teheran. Moskva strateegilistes huvides on sõjaväebaaside säilimine Süürias. Praegune Süüria režiim on aga see jõud, kes annab Vene baasidele legitiimsuse.

Venemaale on pikas perspektiivis intensiivse sõjategevuse jätkumine Süürias ebasoovitav, selle asemel tahaks Moskva järkjärgulist deeskalatsiooni. Esmapilgul tundub, et kõik trumbid oleksid justkui Moskva käes. Tegelikult on aga Süüria konflikti osapoolte väga erinevate ja ühildamatute eesmärkide tõttu Venemaal erakordselt raske deeskalatsiooni saavutada.

11.12.2016 põgenesid Vene ja Süüria sõdurid Palmyra sõjaväebaasist terrorirühmituse IS rünnaku eest. Fotol sõduritest maha jäänud söökla.

55

Venemaa kasutab oma relvajõudude osalemist Süüria konfliktis peamiselt poliitilistel eesmärkidel, et näidata oma kohalolekut ja vajalikkust maailma konfliktikolletes.

Venemaa interventatsioon ei aita kuidagi kaasa rahvusvahelisele võitlusele terrorismiga, vaid pigem destabiliseerib niigi habrast julgeolekusi tuatsiooni Lähis-ida regioonis.

Venemaale on pikas perspektiivis intensiivse sõjategevuse jätkumine Süürias ebasoovitav, selle asemel tahaks Moskva järkjärgulist deeskalatsiooni. Kuna Süüria konflikti osapoolte eesmärgid on väga erinevad ja ühildamatud, siis on Venemaal väga raske seda saavutada.

Terrorirühmituse Islamiriik

„kalifaadi“ allakäik

56

Nn Islamiriik (IS)²⁵ sattus 2016. aastal Süürias ja eriti Iraagis üha suurema surve alla. Ameerika Ühendriikide juhitud koalitsioon on alates rünnakute algusest 2014. aastal sooritanud Iraagis üle 9600 ja Süürias üle 5000 õhurünnaku IS-i vastu. Juba 2015. aastal kaotas IS enda valduses olevast territooriumist 14% – see vähenes 90 800 km²-lt 78 000 km²-le. 2016. aastal IS-i kontrolli all oleva territooriumi vähenemine jätkus üha kasvavas tempos, mis aga veelgi olulisem, puudutas strateegiliselt üliolulisi piirkondi ja asulaid. Märkimisväärseim kaotus IS-ile oli 2016. aasta septembris otsekontakti kaotamine Türgi piiriga, mis oli IS-i olulisim ühenduskanal välismaailmaga. Kõikide IS-ile osaks saanud löökide juures on kõige tähtsam, et IS ei suuda enam toimuvat enda kasuks pöörata ja on üksnes aja küsimus, millal IS praegusel kujul, s.o territooriumit kontrolliva organisatsioonina Iraagis ja Süürias olemast lakkab.

IS läheb „kalifaadi“ likvideerimise korral Süürias ja Iraagis pööranda alla ja kavatseb jätkata võitlust geriljatakikaga, muutudes traditsiooniliseks terroriorganisatsiooniks.

See ei tähenda aga veel IS-i kadumist ajaloo prügikasti. „Kalifaadi“ likvideerimise korral Süürias ja Iraagis läheb IS pööranda alla ja kavatseb jätkata võitlust geriljatakikaga, muutudes traditsiooniliseks terroriorganisatsiooniks. Sellele viitas juba 2016. aasta mais toimunud muutus IS-i retoorikas, mille kohaselt IS-ile ei ole enam oluline territoorium, vaid ideoloogia. Kohalikku päritolu võitlejad jäävad ka pärast kalifaadi likvideerimist Süüriasse ja Iraaki. See-ga isegi pärast seda, kui Raqqa Süürias ja Mosul Iraagis on IS-ist vabastatud, jääb terroriorganisatsioon sellesse regiooni vähemalt mõneks ajaks alles. Veelgi enam, IS-il on Ameerika Ühendriikide Rahvusliku Terroritõrjekeskuse andmetel rakukesi 18 riigis üle maailma, allorganisatsioonid Liibüas, Egiptuses, Somaalias, Bangladeshis, Indoneesias, Filipiinidel ning Afganistanis ja Pakistanis. Hoolimata tagasilöökidest Süürias ja Iraagis ei ole vähenenud IS-i ülemaailmne haare ja võime korraldada terroriakte.

²⁵ IS on välja kasvanud al-Qaidast Iraagis. Süüria muutumisega kõige tähtsamaks džihadi võitlustandriks kasvas rühmituse tähtsus ja enesehinnang, mis viis lõheni al-Qaida tuumikuga. Enne kalifaadi väljakuulutamist 29.06.2014 oli rühmituse nimeks Iraagi ja Levandi Islamiriik (ISIL). Tihti kasutatakse rühmituse kohta ka nimetust Iraagi ja Süüria Islamiriik (ISIS). Veel on levinud IS-i nimetamine araabia-päraselt Daesh'iks.

Pikemas perspektiivis võib siiski oodata, et väheneb IS-i mõjukus ja veel kiiremini tema võimekus terrorirünnakuid inspireerida ja eriti sooritada. Viimast võib eeldada juba ainuüksi finantside kokkukuivamise tõttu. Juba 2015. aastast saadik on IS-i rahastamisel naftatuludest suurem roll olnud kontrollitaval territooriumil elavate inimeste ja ettevõtete maksustamisel ning varade konfiskeerimisel. IS-i käes oleva territooriumi vähenemise ja eriti suurte linnaliste asulate kaotamise tõttu on kokku kuivanud ka IS-i käsutuses olevad rahalised vahendid.

Nn Islamiriigist tulenev oht Euroopale

IS on Iraagis ja Süürias üha suurema surve all ning seetõttu on aina vähem tõenäoline, et tulevikus Euroopa-suunalisi kompleksseid terrorirünnakuid sealt koordineeritakse. Keerukat operatsiooni võidakse hakata juhtima Raqqa asemel hoopis Euroopast.

Territooriumi kaotamise tõttu on IS muutnud oma narratiivi, milles nüüd rõhutatakse senisest veelgi rohkem terrorirünnakute korraldamist Läänes ja vajadust näidata, et rünnakuid suudetakse ka eskaleerida. Seega ei ole vähemalt esialgu loota IS-i rünnakute harvenemist, eriti kui arvestada seda, et läänemaailma vastaste rünnakute planeerimine on lahutamatu osa IS-i ideoloogiast. IS-ile järjest keerulisemaks muutuv olukorras võib eeldada, et terroriorganisatsiooni korraldatud rünnakud muutuvad veel oportunistlikumaks, s.t nende sihtmärke ja rünnaku sooritamise vahendeid on järjest raskem ennustada, ning rünnakud võivad muutuda ka jõhkramaks, kuna nende avastamise tõenäosus väheneb.

Eeldatavalt naaseb osa Euroopast Süüriasse ja Iraaki suundunud vabatahtlikest oma koduriiki või mõnda teise Euroopa riiki. Peale selle võib osa Lähis-Idast, Põhja-Aafrikast, aga ka Põhja-Kaukaasiast Süüriasse ja Iraaki suundunud välisvõistlejatest üritada tulla Euroopasse, selle asemel et koju minna. Need radikaliseerunud ja

IS-ile üha keerulisemaks muutuv olukorras võib eeldada, et terroriorganisatsiooni korraldatud rünnakud muutuvad veelgi oportunistlikumaks, s.t nende sihtmärke ja rünnaku elluviimise vahendeid on järjest raskem ennustada.

Nice'is toimunud terrorirünnakus hukkunute seas oli esmakordselt ka kaks Eesti kodaniku. Fotol rünnakuks kasutatud veok päev hiljem ja terroristi dokumentifoto. AFP/Scanpix

sõjakogemusega Süüriast saabuvad IS-i võitlejad võivad tekitada pikaajalisi julgeolekuprobleeme. Olukorda komplitseerib ka kinnitust leidnud fakt, et terrorirühmituse liikmed kasutavad Euroopasse imbumiseks ebaseaduslikku rändevoogu. Ohuks on ka Süürias võitlevate terroriorganisatsioonide liikmetega kokku puutunud või nendelt mõjutust saanud ning radikaliseerunud isikute arvu suurenemine immigratsiooni sihtriikides.

IS suudab endiselt inspireerida ja värvata kergesti mõjutatavaid inimesi, kes innustuvad sotsiaalmeedias levivast rünnakuid õhutavast IS-i ideoloogiast ning varasematest terroriaktidest.

IS suudab endiselt inspireerida ja värvata kergesti mõjutatavaid isikud, kes innustuvad sotsiaalmeedias levivast rünnakuid õhutavast IS-i ideoloogiast ning varasematest terroriaktidest. Rühmitus on loonud toimiva kuvandi ning saanud ülekaalukalt atraktiivseimaks terroriorganisatsiooniks. Siiski vähenes IS-ile osaks saanud kaotuste tõttu 2016. aastal drastiliselt uute liikmete värbamiseks kasutatavate fotode ja videote levitamine. Kui 2015. aasta augustis valmistas IS 700 meedia- ja propagandatoodet, siis 2016. aasta augustis oli neid 200. Peale propaganda mahu vähenemise muutus sel perioodil oluliselt ka selle sisu. IS levitas palju vähem pilte elust „kalifaadis“, näiteks koolidest, raamatukogudest, politseist ja avalikest teenustest. Samas oli rohkem videoid spioonide hukkamisest. IS-il on järjest vähem võimekust meedia sisu toota, samuti on seda keerulisem internetist üles leida ning materjal ise on võrreldes varasemaga vähem optimistlik. IS-i vähenenud propagandavõimekus vähendab ühtlasi tema võimet inspireerida või värvata uusi liikmeid ja aitab seega pikas perspektiivis vähendada akuutset terroriohtu Euroopas.

Nn Islamiriigi Liibüa ja Siinai harud

Põhja-Aafrika peamises konfliktikoldes – Liibüas võitlevad jätkuvalt võimu pärast Lääne-Liibüas paiknev, ÜRO tunnustatud Liibüa ühtsusvalitsus ehk nn Tripoli valitsus, ja Ida-Liibüas Tobrukis asuv nn liberaalide valitsus. Lähitulevikus ei ole oodata lõppu Liibüa killustatusele ega sealsete jõudude rivaalitsemisele. Elanikkonna vaesumine püsiva konflikti tingimustes, mis sunnib otsima alternatiivset teenistust näiteks inim- ja uimastikaubanduses, ning riigiasutuste toimimatus ja neis valitsev korrupsioon loovad võimaluse Liibüa rannikult Euroopasse suunduva põgeniketulva jätkumiseks. Positiivne on IS-i positsiooni nõrgenemine Liibüas, samuti nagu Süürias ja Iraagis.

2016. aasta detsembris teatas Liibüa ühtsusvalitsus IS-i Liibüa haru tähtsaima tugipunkti – Sirte'i linna vabastamisest IS-i terroristidest. Seda Tripoli ja Benghazi vahel asuvat Liibüa sadamalinna koos ümbritsevate aladega oli IS kontrollinud juba üle aasta ning sisuliselt oli Sirte tähtsuselt kolmas IS-i keskus Raqqa (Süürias) ja

Mosuli (Iraagis) järel. Sirte'i kaotamine on IS-ile suur tagasilöök, aga sellega ei vähene IS-i oht Liibüas tervikuna. Riigis püsiva kyllustatuse taustal võivad IS-i võitlejad püüda konsolideeruda Liibüa lõunaosas, kus tegutsevad naaberaladelt Liibüasse suunduvad illegaalse kaubanduse võrgustikud. IS-i võitlejate koondumine Liibüa lõunaossa tugevdab nende sidemeid naabruses tegutsevate terroriühendustega, eriti Nigeerias, Tšaadis, Kamerunis ja Nigeris tegutseva terroriorganisatsiooniga Boko Haram, mis 2015. aastal IS-ile antud allumisvandeaga võttis endale nn nimeks IS-i Lääne-Aafrika provintsi. Liibüast Sirte'i linnast ja ümbruskonnast põgenevad äärmusislamistid ohustavad ka naaberriike – Tuneesiat ja Egiptust, ning kaugemal asuvat Marokot. IS-Liibüa liikmed võivad toime panna ka kättemaksuaktsioone Euroopas, kuhu islamistid võivad jõuda Liibüast Itaalia rannikule suunduvate illegaalsete immigrandide hulgas.

Egiptuses tegutseval kõige aktiivsemal ja võimekamal terroriühendusel – nn IS-i Siinai provintsil on hinnanguliselt 1000–1500 võitlejat. IS-i Siinai haru on korraldanud ohvräterohkeid rünnakuid Egiptuse sõjaväele ja politseiasutustele ning on võtnud vastutuse ka 31.10.2015 sooritatud terroriakti eest Sharm el-Sheikhi kuurordist Peterburi suundunud Vene reisilennuki pardal, milles hukkus 224 inimest. Egiptuse võimud võitevad järjest jõulisemalt kohalike beduiinihõimudega tihedasti põimunud IS-i Siinai haru vastu, kuid kiireid edusamme ei ole oodata. IS-i terroristid on lubanud jätkata terrorirünnakuid Egiptuses puhkavate turistide vastu ning mõne sellise rünnaku toimumine on ka tõenäoline.

IS-i oht ei piirdu Lähis-Ida ja Põhja-Aafrikaga. IS-i toetajad püüavad konsolideeruda ka **Kagu-Aasias**. 2016. aasta juunis toimus esimene IS-i propagandast inspireeritud rünnak Malaisias, kus rünnati granaadiga ööklubi Kuala Lumpuri lähedal. Filipiinide lõunaosas on samuti mitu grupeeringut andnud alluvusvande IS-ile. Võimalik, et Lähis-Idas „kalifaadi“ alasid loovutama sunnitud IS püüab kaotusi kompenseerida sellega, et asutab kohalike toetajate abiga IS-i Kagu-Aasia provintsi. Väärrib tähelepanu, et 2016. aastal on IS-i propagandas olnud enneolematult intensiivseid üleskutseid terroriaktide korraldamiseks **Austraalias** Sydney's ja Melbourne'is.

IS-i „kalifaadi“ allakäigust hoolimata ei ole organisatsioon senini atraktiivsust kaotanud ning on 2017. aastal jätkuvalt tõsiseks ohuks maailma paljudes piirkondades, sh Euroopas.

Maailma jõukese on euroatlandi piirkonnast ka mujale laienenud. Hiina, aga ka teiste Aasia riikide kiire areng ja rahvusvaheline tähelepanu sellel regioonil on põhjus, miks me sel aastal Aasiat käsitleme.

2016. aastal pälvisid Aasias rahvusvahelist tähelepanu kolm pingelist kriisipiirkonda, mida me siinses ohuhinnangus käsitleme: Lõuna-Hiina meri, mille geograafiline/strateegiline tähtsus ning ressursirikkus on viinud territoriaalvaidlusteni, ja Ida-Hiina meri, kus Jaapanil ja Hiinal on lahendamata territoriaalvaidlused. Kolmandaks käsitleme 2016. aasta erakordseid sündmusi Põhja-Koreas, kus Kimi Jong-uni käe all tehti ajaloo võimsaim tuumakatsetus ning esmakordselt toimus mitu tuumakatsetust ühe aasta jooksul.

Julgeolekuolukord Ida-Aasias

2016. aastal pälvisid Aasias rahvusvahelist tähelepanu kolm pingelist kriisipiirkonda. Need konfliktid ei kerkinud esile esmakordselt, kuid võimetus senini probleemidele lahendust leida näitab nende tõsidust ja vajadust oskusliku diplomaatilise koordineerimise järel. Majanduslikult ja sõjaliselt regiooni ja ka maailma areenile kerkinud Hiina on asetanud uude olukorda mitu Aasia riiki, kes majanduslikult sõltuvad Hiinast, kuid sõjalise kaitse osas USA-st.

Ümbritsevate merede kaudu Hiinaga kokku puutuvad riigid on leidnud end strateegilisest keskkonnast, mida mõjutab Hiina teravdatud fookus kaasaegsema sõjaväe arendamisele. Hiina peab vajalikuks, et tema merevägi oleks võimeline sooritama laialdasemaid ja keerulisemaid operatsioone, mistõttu ongi kriisikolled tekkinud Hiinat ümbritsevates meredes ning puudutavad peamiselt mereväge. Kontrollil ümbritsevate merede ja saarte üle on tähtis osa Hiina „rahvuse taaslustamise ja tugeva riigi ehitamise“ narratiivis. See on pannud teisi Aasia riike omakorda kaitsekulutusi suurendama.

Viimastel aastatel suurendas USA oma mõju selles regioonis „Aasia tasakaalustamise strateegia“ kaudu. Washington on tugevdanud suhteid piirkonna liitlaste ja partneritega, et olla valmis reageerima kriisidele partnerite territooriumil ning tagada turvalisus ja navigeerimisvabadus Hiinat ümbritsevates meredes laiemalt. 2014. aastal

täiendasid USA ja Filipiinid kahepoolse kaitsekoostöö lepingut, mille raames Filipiinid on lubanud USA vägesid oma mereväebaasidesse ja sõjaväelennuväljadele. Suurenenud on ka Jaapani ja Filipiinide omavaheline koostöö. USA on püüdnud tihendada suhteid ka Vietnami-ga, peatades osaliselt relvamüügiembargo Vietnamile, ning Jaapan teatas 2014. aastal, et varustab Vietnamit rannavalvelaevadega. Oma mereväe võimekust täiendavad Brunei, Indoneesia ja Malaisia.

61

Kirde-Aasias on USA tugevdanud niigi häid suhteid Jaapaniga ning Jaapani–USA kaitsekoostöö uuendatud leping lubab varasemast tihedamat koostööd kaugemates piirkondades. 2016. aastal ametisse nimetatud Jaapani kaitseminister Tomomi Inada on avalikult ter-vitanud USA plaani paigutada 2020. aastaks 60% oma mereväest ja õhujõududest Vaikse ookeani regiooni. Jaapani kaitseminister on oma kõnedes maininud soovi suurendada kahepoolset koostööd ka Lõuna-Koreaga. Jaapan plaanib tõhustada oma kaitseväge heidutus-võimet ning patrullide võimekust.

Lõuna-Hiina meri

Lõuna-Hiina meri on strateegiliselt tähtis nii Hiinale kui ka paljudele teistele Aasia riikidele, kuna seda läbib 30% maailma merekaubandu-sest, ning seal on neli maailma kõige aktiivsemat kaubasadamat. ÜRO hinnangul annab Lõuna-Hiina meri üle 12% globaalsest kalatoodan-gust ning merepõhjas peitub arvestatav hulk naftat ja gaasi. Jaapan, Lõuna-Korea ja Filipiinid toetuvad majanduslikult väliskaubandusele

ja energiasaaduste impordile ning Hiina blokaad Lõuna-Hiina meres mõjuks väga halvasti regiooni riikide majandusele.

Mere ressursirikkus ja strateegiline tähtsus on viinud territoriaalvaidluste ning kokkupõrgeteni 5 riiki – Hiina, Filipiinid, Vietnam, Taiwan, Malaisia ja Brunei. Hiina nõue katab näiteks 85% kogu Lõuna-Hiina merest ning on ümbritsevate riikide nõudmiste ning majandustsoonidega vastuolus (samas on ka Vietnami nõue protsentuaalselt väga suur). Kuigi kokkupõrkeid vaidlevate riikide vahel on toimunud aastakümnete jooksul palju, otsustas Filipiinide valitsus konflikti teravnemise tõttu 2013. aastal pöörduda Haagi Alalise Vahekohtu poole, et territoriaalvaidlus saaks lahendatud ÜRO merekonventsioonist lähtuvalt.

2016. aasta juulis saabus vahekohtu otsus, mis oli ebameeldiv Hiinale. Otsusest järeldeb, et Hiina nõue enamusele Lõuna-Hiina merest on ÜRO merekonventsioonist lähtudes ebaseaduslik. Selle peamiseks põhjuseks on asjaolu, et territoriaalvaidluste keskmes olevad saared on vaid nime poolest saared ning kohtu hinnangul on tegemist moodustistega, mis ei anna õigust 200-meremiilisele erimajandustsoonile.

Pingete allikaks on olnud Hiina ennastkehtestav käitumine enne kohtulahendit. Hiina suurendas oma kohaolekut, ehitades atollidele ja riffidele tehissaari, lennuvälju ning sadamaid. Seda on teinud kõik vaidluses osalevad riigid, kuid Hiina on viimase viie aasta vältel ehitisi ja saari rajanud suuremas mahus ning kiiremini kui ükski teine riik piirkonnas suudaks või suutnud on. 2016. aastal ehitati valmis mitu suurt lennuvälja, mida on võimalik kasutada militaarsetel eesmärkidel ning annab Hiinale võimaluse projitseerida oma sõjalist võimekust u 1000 km lõuna poole. See annab Hiina armeele võimaluse patrullida kogu Lõuna-Hiina merel ja tugevamalt positsioneerida end USA, Filipiinide ja Vietnami vastu. Hiina korraldas aasta jooksul oma kohaloleku demonstreerimiseks arvukalt sõjalisi õppusi ning USA omakorda tihendas navigatsioonivabaduse demonstreerimiseks patrullväljasõite merel.

Hiina mõistis Haagi kohtu otsuse hukka ning ei tunnista seda. Peale teravate sõnavõtude on Hiina reaktsioon aga olnud suhteliselt tagasihoidlik – ta ei ole kehtestanud õhukaitse turvatsooni ning ei ole alustanud ehitustööd Scarborough madalikul. Filipiinide reaktsioon on olnud samuti tagasihoidlik. Mõlemad on andnud mõista, et on valmis kahepoolseteks läbirääkimisteks ning ressursside ühise kasutamise idee võib olla üks eesmärke. Kohtuotsuse olemus võimaldab Hiinal teoreetiliselt pidada läbirääkimisi

eneseväarikust kaotamata ning ükski osapool ei taha, et pinged eskaleeruks. Hiina jätkab tõenäoliselt strateegiaga, mille eesmärk on tugevdada sõjalist kohalolekut merel, pidades kahepoolseid läbirääkimisi Filipiinidega.

Ida-Hiina meri

63

Ida-Hiina meres on Jaapanil ja Hiinal lahendamata territoriaalvaidlus Senkaku/Diaoyu saarte ja kivide näol. Jaapani kontrollitavate saarte ümber on oluline ala merele pääsuks ja kalapüügiks. Kui 2012. aastal teatas Tokyo kuberner, et saared ostetakse eraomani-kelt ära, nõudis see Jaapani valitsuse sekkumist. Sündmus tekitas Hiina rahvuslastes pahameelt ning Hiina era- ning rannavalvelae-vad sisenesid saarte ümbruse vetesse, kus toimusid kokkupõrked Jaapani laevadega. Peale selle korraldati Hiinas suuri protestimarsse Jaapani vastu ning 2013. aasta novembris teatas Hiina õhukaitse turvatsooni loomisest Ida-Hiina meres. Majanduslikult on need kaks riiki omavahel tihedalt seotud ning Hiina võimud hakkasid suurema natsionalismilaine leviku vältimiseks rakendama tsen-suuri ning otsima võimalusi diplomaatiliselt pingeid levendada. Xi ja Abe kohtumistega on seda osaliselt saavutatud ning 2016. aastal suudeti suuremaid kokkupõrkeid vältida. Sellele on kaasa aidanud ka asjaolu, et kuigi USA ei ole territoriaalvaidluse osas seisukohta võtnud, on Washington kinnitanud, et saared kuuluvad USA ja Jaapani vahelise kaitsekoostöö lepingu alla. Sarnast selget seisukohta ei ole USA suutnud anda Lõuna-Hiina mere vaidluses.

Põhja-Korea

2016. aasta oli Põhja-Korea ajaloos erakordne, kuna Kimi Jong-uni käe all korraldati ajaloo võimsaim tuumakatsetus ning esmakordselt

toimus mitu katsetust ühe aasta jooksul. Peale selle tegi Kim võimu konsolideerimiseks aasta jooksul eri lennuulatusega raketitüüpide katsetusi sellise sagedusega, mida võib samuti pidada enneolematuks. Mõned raketid langesid Jaapani majandustsooni ning isegi rannajoonele ohtlikult lähedale. Tuumakatsetuste tõttu on Põhja-Korea ajaloo ÜRO kõige jäigemate sanktsioonide all.

2016. aasta mais toimus pärast 36-aastast pausi Põhja-Korea Töölispartei seitsmes kongress. Kim-Jong-uni isa Kim Jong-il ei kutsunud kongressi kordagi kokku. Kongressi peamine eesmärk oli Kimi võimu ametlik deklareerimine, kuna pärast isa äkilist surma sai Kim noore mehena liidriks ning seetõttu peeti teda poliitiliselt nõrgaks. Kongressil kinnitas Kim „Byungjin“-poliitika jätkamist, s.o tuumaprogrammi ja majanduse paralleelset arendamist. Samal ajal lubas ta tuumarelva kasutada vaid juhul, kui riigi suveräänsus ohtu satub.

Võimu konsolideerumine tähendas küll seda, et Hiina aktsepteeris Kimi kui liidrit, kuid Kimi agressiivse käitumise tõttu on Hiina ja Põhja-Korea suhted siiski ajaloolises madalseisus ja Hiina toetab aktiivsemalt ÜRO sanktsioone Põhja-Koreale. Lõuna-Korea hoiak on muutunud radikaalsemaks, ta on valmis oma pinnale paigaldama raketitõrjesüsteemi THAAD, ning Lõuna-Korea ja Jaapan lähenevad strateegiliselt mõnevõrra teineteisele. Põhja-Korea agressiivne käitumine on võimaldanud Lõuna-Koreal tekitada arutelu probleemi tõsiduse üle rahvusvahelises kogukonnas. Kui Ukraina kriis võimaldas USA tähelepanu taas Euroopale tõmmata, siis võib Põhja-Korea agressiivsus pendli taas Aasia poole liikuma panna.

Hiina eesmärk on olnud vältida Põhja-Koreas ebastabiilsust ja režiimi kokkuvarisemist, et hoida puhvertsooni. Režiimi kokkuvarisemise korral tekiks potentsiaalselt etteaimamatu situatsioon või täidaks võimuvaakumi Hiinale ideoloogiliselt vastuvõetamatu režiim USA ja tema liitlaste juhtimisel. Puhvertsooni hoidmise hind Kimi valitsemise all on aga Hiinale aina kõrgemaks tõusnud. Põhja-Korea olukord ei leia tõenäoliselt lahendust enne, kui ÜRO Julgeolekunõukogu liikmed oma vastandlikes eesmärkides ühise keele leiavad. Põhja-Korea praeguse liidri Kim Jong-uni strateegia-tes on märgatavad erinevused võrreldes eelmise liidri Kim Jong-ili omadega. Kim Jong-il mainis tuumapommi ja selle kasutamise võimalust harva, Kim Jong-un aga näeb selles oma põhilist võimu allikat. Kim Jong-il oli valmis aatomipommivaba Põhja-Korea osas läbi rääkima ning eksisteeris teoreetiline võimalus Põhja-Korea ja USA vaheliseks rahuleppeks, kuid Kim Jong-un töötab selgelt tuumariigi staatuse suunas.